Poësis 1467.

Paprockiego Bartł. z Głogol: Nauka i przestrogi na różne przypadki ludzkie.

tyt. dosió.

dr. Kempinny 1613

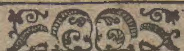
Na Herb Lis/ aliâs Bzurá názwány: należacy Domowi Ich Mośći Pánow P. Giebułtowskich.

WIdziß ſtrzałe y Ielcá meżnie z mieczow zbite,
Zdawná Rycerſtwo sławne ma niepoſpolite.
Koroná pod tym Herbem przed przyiećiem wiáry,
O ich meſtwie ßeroko śpiewa nam wiek ſtary.
Tego y w tym potomſtwo gdy potrzebá bywa
Dokázuie: z Ceſárzmi, z Krolmi rzecz prawdziwa.
Z welka pochwała służbe odpráwiáiac páńska,
Godni by hoyna byli opátrzeni łáska.

O tymże Liſow náznviſku.

Z wielkiey ochoty to názwiſko wzieli/
Do wßelkiey prace nie leniwi byli.
I Rycerſkiey śiły przyßli do zacnośći/
Naydźieß w Kronikách o ich roſtropnośći
Ják Xiażety Rzeczapoſpolita
Sámi władáli/ ſpráwa známienita.
Swieći Biſkupi y Woiewodowie/
Gotowi byli kłáść zá nie ſwe zdrowie.

Wielmożnie Vrodzonemu Pánu,

Je° Mośći.

P. WOYCIECHOWI GIEBVŁTOWSKIEMV Z Bąkowcá, ná Lhoćie y Przełupsku, &c. Sekretarzowi I. K. M.

Sługá naniższy błogosłáwieństwá Bożeg ze wszelákiemi pociechámi ná czásy niezámierzone życzy.

Wielka á niewysłáwiona łáske W. W. ná vmysle swym vważáiac, nie tylko tu w Krolestwie tym Oyczyżnie náßey miłey, kedym w młodym wieku opbe W. M. poznał: ále iuż w nych podstárzáłych leciech ná dworze Niezwyćiężonego Cesárzá Rudolfá II. v ktoregoś W. M. od Naiáśnieyßego Zygmuntá III. Krolá Polskiego, W. X. L. Krolá Swedzkiego, Gotskiego, Wándálskiego : cum magna dignitate & autoritate, *I. K. Iáśnośći zlecone poselstwo odpráwowáć raczył; ktore wykonawßy z wielka pochwała, á z tákowym ludzkim mniemániem, że z onego dźiecznego osoby W. M. przyięćia od Cesárzá I. M. y z częstego ná pokoiu bywánia v niego, wßyscy rozumili, iże*

wielkie

wielkie á wßytkie y R. P. Chrześciáńskiey pożyteczny przyiazd W. M. bydź miał : bo naprzod ono łáskáwe przyśćie, częste á długie rozmawiánie z Ie° Cesárska Iáśnośćia do stołu miedzy Kámerarże wzywanie, cum magno honore *nád wßytkie ine posły Krolá Ie° Mśći Polskiego, ktorzy zá mnie ode dwudźiestu lat v Ie° Cesárskiey Iáśnośći bywáli, żaden ták chetliwey twarzy y vchá ták skłonne° y ná pokoy Ie° C. M. weśćiá ták bespiecznego nie miał, iesliż to dla wdźiecznego poselstwá, iesliż* propter colloquia *żeś roznemi ieżyki W. M. z Ie° C. Iáśnośćia rozmawiáć ráczył tákowe rozumienie ná dworze Ie° C. I. o W. M. było, rozni roznie to wykłádáli, á iżeś W. M. wielu dobrym ludźiom zá ona swa bytnośćia v Ie° C. I. pomocen ku łásce y opátrzeniu bydz raczył, y mnie sámemu łáskáwe oko y hoyna reke, to iest sto talerow iurgieltu ná káżdy rok ziednáć ráczył, tui* facti tui beneficij in perpetuũ prædicator ero, *á iż to było* publicum *ná dworze onym,* publicè *sie też y mnie o tym mowić y pisáć godźi, y ten dar Boży á łáske ták wielkiego Monárchy* publicè *opowiedźieć.* Ergò tantis tuis beneficijs non video satis mihi respõdere posse, nisi fortè ita censurus es, vt me gratiam referre putes, cũ tua beneficia memoriâ tenebo. *Bo iż tu nie wßytkich dobrodźieystw W. M. przećiwko sobie wspominam, záchowuiac to ná ßerße łáski W. M. ludźiom zacnym oznaymienie krotce ná ten*

czás tyl-

czás tylko przypominam, quæ tua erga me beneuolentia non tacitâ opinione, ſed perſpicuâ declaratione intellexi. *To wſzytko záwſze ná báczeniu máiac tey prace mey má luckie do gromady zebránie, przykládow á przeſtrogi okázánie, ná ludzkie rozne przykłády pod herbem á tytułem W. M. wydáć mi ſie zdáło, nie dla iákiey inſtrukciey oſobie W. M. ále dla inych, áby z przykłádow á náuki meżow świetych, náuke biorac, w ſpráwách á światobliwym życiu, onych sławnych przodkow W. M. náśládowáli, ktorzy dla dobrego R. P. nic ſobie milſzego nád cáłość wolności iey nie pokłádáli, tych ſie przykłádow y náuki meżow świetych mocno trzymáiac: Iáko naprzod Hetman sławy wielkiey Bzurá, ktory od porażki nád rzeka Bzura v Socháczewá wielkiego nieprzyiaćielá Iácwingi Pogány porážił, y wiele inych nieprzyiaćioł nád ta rzeka Bzura porážał, y wieś záłożył od tego názwiská, ktora potym ku czći á ku chwale Bożey Klaſztorowi Iendrzeiowskiemu dárował potomek iego. Był potym ſyn ábo wnuk iego Woiewoda Krákowskim, ktory ſyná Poznánuſá bárzo ſchorzálego do grobu Biskupá świetego Stánisłáwá Krákowskiego zá rada Anyelska záwiosł, á zdrowego iáko pierwey był do domu przywiosł, co ſie dźiáło roku 1082.*

Piotr Biskup Wrocławski iáko go Kátálog y dłogoſz opowieda dobrym á świetym Pátronem onego kośćiołá, ktory był żyw roku 1091.

Fulko Biskup Krákowski, iákiey zacności możności to Biskup był z bráte Mikołáiem Woiewoda Krákowskim, kroniki to opowiedáia, iże ná ich dwu ſámych zdánie wſzyſcy obywátele w Kroleſtwie ná wſzytko zezwaláli, y ſámi tylko dwá miedzy Xiażety, ktorych ná on czás wiele było, iednego ná wierzchność do ſpráwy ták ſzerokiego Kroleſtwá obieráli. á niepożyteczne R. P. z Páńſtw składáli, oczym świádcza doſtátecznie Kroniki, to ſie dźiáło roku 1186.

Fulko Hrábiá y Káſztelan Krákowski, ktorego opowieda liſt Leſzká Xiażećiá, roku 1194. Był wielki miłośnik R. P.

Potym drugi Fulko Arcybiskupem Gnieznieńskiem bedac roku 1234. z pilnośćia wielka o to ſie ſtáral, żeby ćiálo Stánisłáwá meczenniká Bożego Biskupá Krákowskiego kánonizowáne było.

Petrosław na Mſtyczewie Káſztelan Krákowski o ktorym nágrobek powieda w Iedrzeiowskim klaſztorze, do ktorego on y przodkowie iego wiele nádáli ku czći y chwale Bożey roku 1319.

Ná gorze mianowány Fulko Hrábiá y Káſztelan Krákowski doſtał był Kożegłow ktorego właſni potomkowie byli, Ci z ktorych krwie W. M. oſoby ſtrumieniem doydźiemy. Wſpomináia ſtáre liſty roku 1366. Prándote z Koziegłow ktory wieś Dupice zákłádał, á iego ſyn Chryſtinus z Slezaki o krzywdy Kroleſtwá tego

woine wiodł, Zamek Gliwicki opánował, y Páná ná nim náżwiskiem Kotfic iáko Oyczyzny nieprzyiáćielá poimał: Iákub Kożiegłowski był Stárostá Przemyskiem y Pánem ná Kożiegłowách do ktorych było wśi folwarkowych trzynaśćie, ktore potym kupił Ian Konárski Biskup Krákowski kośćiołowi ábo ſucceßorom ſwym v Kryſtiná Kożiegłowskiego.

Potomſtwo Iákubá brátá tego Stárosty Przemyskiego ná Zamku Bakowcu, á ná wśiách do niego należących zostáło, ktorego dwá ſynowie Ian y Kryſtin bráćia rodzeni zostáli roku 1440. ktorych oćiec był Káſztelanem Sądeckim: Ian zostáwił dwá ſyny, Zbigniewá y Ianá. Zbigniew miał zá ſobą Przerebską Káſztelaná Sieráckiego corkę, z ktorą zostáwił ſynow czterech: Ianá Proboſzczá Pileczkiego, Ioſephá y Vincentego ktorzy vitam cęlibatam wiedli.

Stánisław czwarty ſyn iego brát Ioſephow &c. namilſzy Pan oćiec W. M. o ktorego wielkiey godnośći ſzerokoby mi mowić ábo piſáć przyſzło; bo in vtraq; był ciuis godny, á miłośnik R. P. wielki, czego doznawáłá in colloquijs particularibus, tákowey że godnośći zostáwił był potomſtwo 4. ſynow ktorey im śmierć záyrzáłá. Iáko náprzod był Pan Ian naſtárſzy brát W. M. ktory wſzytek wiek ſwoy iák drugi Ceneus mężnie z nieprzyiaćioły Oyczyzny ſwey ták z Moskwą iák y z Tátáry zá Stepháná Królá, iáko potym y zá pánowánia dźiśieyſzego

Krolá Zygmuntá z Niemcy pod Byczyną, onym ſczęśćiem od fortuny iáko wſpomina Poëta Ouid: lib: 12. nadány,

vester fuit vnicus æuo
Contemptor ferri, nulloq; forabilis ictu.

Ktorego ſczęśćia do śiwego włosá vżywał, ſczęśliwie ſpráwuiac w káżdey potrzebie sławnie z nimi poczynáiac, potym w oyczyźnie od śmierći zazdrośćiwey vmorzon. Pan Zbigniew drugi brát W. M. y iego, młodość ſwą tákże w Węgrzech ná rycerskim chlebie poleruiac, gdy Węgrowie z Turki nie dáleko Agru bitwę zwiedli, mężnie z nimi dla imienia Chryſtá Páná zbáwićielá ſwe[o] czyniac, od wielkośći przemożeni zrániony, w rzece rzeczoney Ságá vtonał. Trzeći P. Andrzey śiły nieslycháney młodźieniec prze ktorą śiłę był magnæ expectationis do wielkich ſpraw rycerskich, y do posługi R. P. wczym nieſczęśćie W. M. wſzytkich y iego okłamało y żywot odieło. Ná oſobie W. M. tylko to zacne gniazdo od ták dawnych czáſow Oyczyzne miłą zdobiące, Pan Bog wſzechmogący zátrzymáwáć raczy, ná posługách krolow możnych: iák náprzod Stepháná, ták też y dźiśieyſzego Zygmuntá trzećiego Pánow walecznych, á ná namilſzym Synaczku W. M. Pánu Ianie Giebułtowskiem, ktorego ingeniũ w tákiey młodośći w ktorym ia oſobę Ie[o] Mśći poznał, zá ledwie dźieśiątek lat przesłá, dowćip ſtárey głowy mey wypiſáć trudno tákowy dar y poćiechę z niebá W. M. podáná, widząc y słyſząc, iáko in iuuenili & paruo

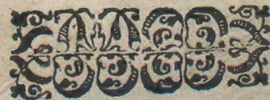
corpore anima ingenioſa,& acerrima viget,& doctrinæ ſuauitatẽ profert. *Day P. Boże, áby co dáley to lepiey.* Tuam itaq; ſingularem beneuolentiam, quam vel in labore meo, vel in honore perſpexi, totamq; domum veſtram, vel ſalutis,vel dignitatis meæ ſtudioſiſsimam cupidiſsimãq; cognoui. *Coż bych miał wypowiedźieć* Patris tui beneficia in me ampliſsima? neq; enim ſaluti meæ & honori amicior quiſquam dici poteſt in hac Regione: Domus tua deniq; tota,me ſemper omnibus ſuis beneficijs proſequuta eſt. *Przetoż poki mi Pan Bog oczu mych ſnem wiecznym záwrzeć nie da,* nulla lux ex cœlo labetur, quin veſtri beneficij recorder. [*Pánow Brátow W. M. od P. Zbigniewá niegdy Giebułtowskiego P. Dźiádá W. M. Brátá, Potomſtwá P. Ianá, ktorzy ná podgorzu ośiádłośći ſwe máia, wſpominác niechce, do Herbárzá iáko do pokłádnice cnot y zasług wſzego Rycerſtwá tey Korony to odkłádam*] *A ten máluczki dárek ná ten czás pod tytułem W. M. oddawam, á zálecam ſie pilnie łáſce W. M. o zdrowie dobre, y o wſzytki poćiechy,* vt in annos Neſtoreos *chowáć, á ſczęśćić y błogosłáwić ráczył, P. Bogá prośić bede.* Datum in Monaſterio Ladenſi Anno Dñi. 1613.

W. M. memu Mśćiwe[mu] Pánu
záwſze Sługá powolny/

Barth: Páprocki, z Glogól.

Do Czytelniká łáſkáwego.

Mász ſto przykłádow ná te tylko rzeczy/
Ktoreć potrzebá záwſze mieć ná pieczy.
Nie tobie ktory śiedźiſz nád Kśiegámi/
Tym co ſie báwia czáſem proznośćiámi.
By kiedy tedy weyrzawſzy w ma praca/
Prozno myślne iby tym ſwoie vracza.
Coby duſzom ich pożyteczno było/
A do znáiomośći Bożey przywodźiło.
Ná wiele rzeczy tu naydźieſz przeſtroge/
Y to prawdźiwie powiedźieć ći moge.
Bog ná roſpuſte ſam pátrzecy z niebá/
W czym nam popráwy prawdźiwie potrzebá.
Krotko pokázáć kazał pioru memu/
Wſzák nie ku ſkáźie/ ku pożytku twemu.
Przyimiſz zá wdźieczne te krotka przeſtroge/
W drugiey ćie czaſtce czym rośmieſzyć moge.

O Czym w tey Kśiążce náuki á przykłády naydźieß.

NAVKA

NAVKA Y PRZESTROGI, NA ROZNE PRZYPADKI ludzkie, zebráne z pismá Doktorow świętych, y z innych mężow vczonych.

A naprzod ná káżdą zwierzchność przestrogá.

Pámiętay ná to káżdy Przełożony /
Od kogoś ná ten stolec posádzony:
Jáktći należy sądźić twego bráta /
Pomni że krotki nász wiek tego świátá.

Horrendè & citò apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum in his qui præsunt fiet.

Sap: cap: 6.

Przetoż im wyższey szczęśćie ćię podnieśie /
Pomni że rádo odmiáne przynieśie:
1. Niechce ćię ślepym czynić / áni głuchem /
Pátrz pilno okiem á wspieray śie vchem.

Quoquo fortuna altiùs euexit ac leuauit humanas opes, hoc se magis supprimere humilem decet, variosque casus tremere.

Bo szátan táynie sztuk swoich dochodźi /
A páńská zwierzchność dość subtylnie szkodźi /
Máiąc otwárte páłace gdźie baczy /
Swoim fortelem dochodźić w nie raczy.
W czym oto święty znáiąc iego sztuki /
Tey ná przestrogę dodawa náuki.

Omnis

Omnis qui diſpenſandis rebus terrenis præſidet, occulti hoſtis iaculis latiùs. Greg: in moral: patet.

Przeſtrogá teyże zwierzchnośći.

OStrzega ćie w tym on Filozof ſtáry/
Vkazawßy to ſkad maß tákie dáry:
Boſka oſobá własna ieſt ná tobie/
Vmieyże dobrze vważáć ia ſobie.

Rex enim eſt animata imago Dei. Ariſt:

Alec ſie z tego podnośić nie rádźi/
Bo on gorna myśl predko ná doł z ſádźi:
Sam ſie ſwa pycha káżdy rad poráźi/
Że go z zwierzchnośći ná doł rádá zráźi.

Suis ſuperbiis aliquando homo animam ſuam perdet. Homerus.

A kiedy mieyſce ſwe oſádzaß kedy/
Ná káżda ſtrone opátruy ſie wßedy
2 Ludźmi ſtałemi/ pełnemi pokory/
Bo czárt do tákich nie ieſt z pycha ſkory.

Prior eſt in vitijs ſuperbia, non enim inuidia parit ſuperbiam, ſed ſuperbia parit inuidiam: non enim inuidet niſi amor excellentiæ, amor autem excellentiæ, ſuperbia vocatur. Auguſt: de verbis Domini Serm: 54.

A przetoż mowi tenże o niey ießcze/
Ják oná w ludźiech iedna ſobie mieyſce:
Gdźie pánuie złość/ tá w ſtrone rchodźi/
Przez dobroć twoie poráźić ćie godźi.

Alia quæcunq; iniquitas in malis operibus ex-

ercetur, vt fiant: Superbia verò in bonis operibus inſidiatur vt pereant. Idem in Regiſtro.

Przetoż ſie trzymay madrych záwße rády/
Jch ſie náuka wſpieray y przykłády:
Nie każac zbytnie bogáćić poddánych/
Co krotko z iego ſłow rozumiey ſámych.

Periculoſum Principi, ſubdito dare magnos honores. Ariſt: Polit: lib: 5.

Wiec ſie maß ießcze oſtrzegáć y tego/
Stryiá y brátá ná páńſtwo chćiwego:
Tenże Filozof dodawa w tym rády
Niebierz: przeſtrogá pewna/ y przykłády.

Princeps nullum cognatum virum tocius ſui dominij debet facere cuſtodem. Idem ibidem.

Ták brátá ſwego záwße miey ná pieczy/
Jákobyś ſwoich nie nárußył rzeczy:
Ták przyiaćielá opátruy káżdego/
Jákobyś ſiebie nie ndźił ſámego.

Age ſic aliud, vt tuum non obliuiſcaris negocium; amicis enim ita prodeſſe debemus vt nobis non noceamus. Caſsio: in Epiſt.

Ná ßcześliwe powodzenie.

SZcześćia/ powiedźiał/ ták że y dobroty/
Ariſtoteles y wßeląkiey cnoty/
Krom wielkiey prace żaden nie doſtánie/
Chybá ten ktory mocno vfa w Pánie.

Nullus eſt bonus nec beatus nollens. Ariſt: Eth: 3.

Bo choć w czym wielkim poſłuży nam ßcześćie/
Nie vfaymy mu ia ták mowie ießcze:

A ieſli ſie też wczym powinie nogą /
Jeßcze nie wątpi / pátrz łáſki od Bogá.

Nemo confidat nimium ſecundis : nemo deſperet meliora lapſis Seneca Tantalla Tragedia 2.

A mowi tenże nic niemáß gorßego /
Nád wielkie ßczęśćie człowieká káżdego /
Nie łáſkáwie go Bogowie ſądzili /
Ná kogo czego złego nie rzućili :
O czym Seneká powieda beſpiecznie /
3. A temu wiárę każe dáć ſtátecznie.

Nihil infœliciùs illo, cui nihil accidit aduerſi, quia malè iudicauerunt Dij de ipſo. Ibid : de prouid.

Zadnemu nigdy ták nie folgowáli /
By mu ßczęśliwe iutro obiecáli :
Zawße zazdrośći podległy ich dáry /
Ják o tym mowi Láercius ſtáry.

Fœlicitas ſemper ſubiecta eſt inuidiæ, ſola miſeria inuidia caret. Làércius.

A przetoż mowi Lucianus o tym /
Co nie przypádnie ná kogo z kłopotem :
Temu wierz káżdy ſłáby koniec będźie /
Łácná odmiáná złey fortuny wßędźie.

Ná Mądrość przeſtrogá.

Nie ſpełna rozum ma tákowy káżdy /
Kto to pokłáda w ſwoiey głowie záwżdy /
Ze kromia Páná Zbáwićielá ſwego
Pomocy : przyydźie do zdrowia dobrego :
Kto bez prawdźiwey tákże też mądrośći /
Rozumie ſię być wielkiey roſtropnośći :
Tákowy głupiec niezdrowy / ßalony /
Będźie w niemocy wieczney zoſtáwiony.

Ad veram

Ad veram ſapientiã peruenire nõ poſſunt, qui ſuæ falſæ ſapientiæ fiducia deſipiunt. Greg:in Moral.

Niechay ſie daley Auguſtyná rádźi /
Jego náuká święta go nie zdrádźi /
Ten mu obßerniey w tym przeſtrogę dawa /
Káżdy ná tych dwu rádźie niech przeſtawa.

Qui ſine Saluatore vult ſalutem habere, & ſine vera ſapientia vult ſe prudentem fieri poſſe, non ſanus, ſed æger, non prudens, ſed ſtultus, in ægritudine perpetua laborabit, & in ciuitate noxia, demens & ſtultus permanebit. Aug:de Ciui:Dei.

Jeßcze potrzebá iák Hieronim mowi /
W tym ſię obaczyć káżdemu Mędrcowi /
4. Ktory powiáda / że mądrość plugáwa /
Ktorey dobroty świetey nie doſtawa :
Może beſpiecznie káżdy niemądrośćią
Miánowáć głupią ßaloną ſprośnośćią.

Prudentia abſque bonitate malitia eſt, & ſimplicitas abſque rationali ſtultitia nominatur. Hiero : ſuper Oſeæ.

Nie rozumiey też by rozumki ſkore /
Były do rády iákiey zdrowey ſpore /
O noć ie pięknie Pogánin wyłożył /
Tákowych przedzeyby do zdrády użył.

Verſutos eos appello, quorum mens celeriter verſatur. Cic : de natura Deorum.

Ale to wielka iáko on powiáda /
Możeß mu vfáć boć zábładźić nie da /
Odwrácay rozum od wyſokich myśli /
A od zwyczáiu ktoryć wełbie kryßli.

Magni.

Magni ingenij eſt reuocare mentem à ſenſibus, & cogitationem à conſuetudine abducere.

Ibid : lib : Tuſculorum.

Bo niemáß/ mowi/ żadney trudney rzeczy/
Gdy v bácznego będźie w pilney pieczy/
Kiedy kto weyźrzy w nie dowćipem wiernie/
By iść nie miáłá w przyſtoynośći miernie.

Non eſt tanta in rebus obſcuritas, vt eas non penitus acri viri ingenium cernat, ſi modò aſpexerit. Idem de Orat : lib : 3.

To ieſt nawietßa/ bráćie/ mądrość twoiá/
Auguſtynowá náuká/ nie moiá/
Do tego ſię znáć żeś ty proch przed Pánem/
A ieſtiś co zacz im ſię dźieie ſámym.
On ſobie zwoli w twey głowie ſpráwnie/
Czego dla inych ſług ſwych potrzebuie.

Hæc tota ſcientia magna hominis, ſcire quia nihil eſt per ſe, & quoniam quidquid eſt, ex Deo eſt, & propter Deum. Aug : ſup : Pſal : 70.

Ná wſtrzymywáłość náuká.

Wſtrzymywáłość co to ieſt á żądaß náuki/
Trzymay ſię rády y tey pewney ßtuki/
Obżárſtwá/ zbytkow/ chćiwośći tákomy/
A ktemu pychy/ ſtrzeż ſię z káżdey ſtrony.

Abſtinentia quid eſt? Cogitatio Gulæ, Cupiditatis, Auaritiæ, Ambitionis & Superbiæ.

Dwá ſą ſpoſoby/ bráćie/ tey to páni/
A w obudwu żaden przymiotow nie gáni/
Continentia broni ſwowolnośći/
Abſtinentia tá ſpráwiedliwośći.

To iuż ſam baczyß ſą śioſtry życzliwe/
Gdy záhámuią w kim ſkutki złośliwe,

Continentia eſt, cùm nos à voluptatibus continemus: Abſtinentia pro iuſtitia accipitur.

Słuchay Proroká ſtárego przeſtrogi/
Trzymay ſię rádze tey prawdźiwey drogi/
Bo iáko ćiáłu ſweywoli dopuśćiß/
5. W ſwawolą wielką ſam ſię z nim roſpuśćiß.

Noli auidus eſſe in omni epulatione, & non ſe effundas ſuper omnem eſcam; in multis enim eſcis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vſque ad Choleram. Eccleſ: cap: 37.

Dobrze on święty oćiec to powiedźiał/
A chce by káżdy dowodnie to wiedźiał.
Káżdy pokarm ma moc ſwą oſobliwą/
Jednym da martwą/ drugim pomoc żywą.
Nie ſámoć wino twoy dowćip poraża/
Zbytek pokármow więcey ćiężár aża.
A tákći zátká wßytkie pory w głowie/
Czyni niewolną w myślách/ tákże w mowie.
Krząkaß iáko wieprz/ z żołądkiem nádźianem/
Zoſtawaß więźniem bywßy wolnym pánem.

Quibuſlibet eſcis venter refectus, ſemina luxuriæ parit, ac præualet mens diſcretionum gubernacula, immoderati ciborum pondere perfocata: non enim ſola Crapula vini mentem inebriari conſueuit, verumetiam cunctarum eſcarum nimietas, vacillantem & notabundam eam reddit, omnique integritatis ac puritatis contemplatione diſpoliat. Caſsiodo : de inſtit : Monarch.

Napilniey tedy potrzebá miernośći/
A strzedz sie potraw wymyślnych wielkośći/
Kto chce bydź prozen od tákowey szkody/
By nie był trapion rozlicznemi wrzody.

Multos morbos multa fercula pariunt, innumerabiles morbos ,innumerabiles coquos numera.

Seneca ad Lucilium.

Ták wiele sobie masz dáwáć żywnośći/
Jákoby záwsze żył w tákiey miernośći/
Coby ćie namniey w tym nie oćiążáłá/
Ani swowolnie rospuśćiłá ćiáłá.

Tantùm nobis cibi & potionis adhibendum est, vt reficiantur vires, non vt opprimantur.

Cic: de Senectute.

Ták sie tedy karm/ á vżyway winá
Jákby ku złemu nie byłá przyczyná/
Aby sen zbytni oczu twych nie morzył/
A párá z winá mozgu też nie márzył.

Is ergo cibus mihi sumendus videtur, qui neque somno nos oppressos reddat, neq; insanos.

Ná tych co chudemi gárdzą ná sądźie.

Wiesz co náleży vrzędowi twemu/
Bo że mieysce masz z ktorego káżdemu
Czyń spráwiedliwość podle prawdy świetey/
Nie day sie pysze vwodźić przeklętey.

Accipere personam impij in iudicio non est bonũ vt declines à veritate iudicij. Prouerb: cap: 18

Nie ná sobolá nie ná wioski iego/
Co napilniey ty masz dogladáć tego.
Wczym kto przewinił niech podleże kárze/
Stale sądź/ nie śiedź iáko ptak ná wsparze.

Iustifica pusillum & magnum similiter. Eccl: C. 5.

Nie pátrz ná tego co twarz vmálował/
Jedwabiem złotem suknie vbryżował.
Strzeż pilnie sędźia powinnośći twoiey/
Bo nie ćierpliwy Pan iest w krzywdźie swoiey.

6. Nolite iudicare secundùm faciem: sed iustum iudicium iudicate, Ioan: 6.

Ale co dáwno Poetá powiedźiał/
Wam ku pośmiechu áby o tym wiedźiał/
Że tylko temu otwarte są wrotá
Ktory ma w garśći iáko sztukę złotá.

Curia pauperibus clausa est, dat census honores. Ouid:

Pamietay prosze ná dawne przestrogi/
Niech twym łákomstwem nie ginie vbogi/
Pamietay Jobá náukę świetego/
A strzeż sie pilnie tych srogich słow iego.

Ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt, Iob: 15.

Ná gnuśność náuká

Seneká zgołá zápowieda tego/
By nie wspomagał żaden leniwego/
Kto dostáteczńie chce sie náieść chlebá/
Pilna mu pieczá o to czynić trzebá.

Nullum beneficium est dandum negligenti. Seneca de beneficijs.

Wßák y Pogánie temi sie brzydzili/
Ktorzy w żadośćiách swych leniwi byli/
Powiedáiac to o fortunie zdrádny
Nie wskora leniek ná káſce iey żadny.

Ignauis precibus fortuna repugnat. Ouid: Meta:

Pan co powiedźiał mamy świádká ná to/
Co zá nagrody bedźie też brał zá to/
Káżdy leniwiec: y drzewo nie płodne/
Jáßnie powiedźiał iest spalenia godne.

Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur Matth: cap: 5.

7. Nie vmieß bráćie rycerſkiey roboty/
A ieſliż sie też nie vczył hramoty/
Sluchayże oto iákoć Prorok rádźi
Domowa praca bawić sie nie wádźi.

Non oderis laborioſa opera, & Ruſticacionem creatam ab altiſsimo. Ecclesiaſtes cap: 7.

Temu wierz iśćie zá twe proznowánie
Srogie mieć bedźieß od Páná karánie/
Opowiedáiac iego słowá święte/
Wßytkie grzeßniki kłádźie zá przeklete.

Inutilem ſeruum eijcite in tenebras exteriores: illic erit fletus, & ſtridor dentium. Matth: cap: 21.

Ná wychowánie młodośći náuká.

Ten stan napilniey tego potrzebuie/
Co nam Cicero dawny vkazuie/
Vczyć sie naprzod potrzebá czystośći/
A potym prace tákże ćierpliwośći.
Jnnych domowych y rycerſkich pilnie
Niechay sie vczy młodźik nie omylnie.

Ostátek z iego stateczney náuki
Niechay wybiera potrzebnieyße ſztuki.

Maximè hæc ætas à libidinibus tolenda, in labore & patientia animi & corporis exercenda, vt in bellicis & ciuilibus officijs vigeat induſtria, caueant intemperantiam, meminerint verecundiæ, Quid erit facilius, ſi in huius modi rebus maiores natu velint intereſſe. Cic: lib: offic:

Bo wßeteczna młodość á nie powśćiągliwa
Ku látom przychodzac bárzo iest ßkodliwa/
A kogoż winowáć máß moy Pánie młody/
Wßytko to co ćierpiß: dla twoiey swobody.

Libidinoſa intemperansq; adoleſcentia, effetum corpus tradit ſenectuti. idem de Senectute.

A to napilniey trzebá obſerwowáć
Aby vmieli stárßym vſługowáć/
Potrzebá k temu inſpektorow grzeczy/
Aby ich młodość mieli w dobrey pieczy.

Eſt enim adoleſcentis maiores natu vereri, ex his eliges optimos, & probatiſsimos quorum conſilio & auctoritate nitatur. idem offic: lib: 1.

Bárzo sie myla ná swoiey miłośći
Przećiw synom swym / gdy bronia kárnośći/
Trzebá młody wiek ták nam polerowáć
Jákby sie cnoty mogły w nim záchowáć.
Ten madrze czyni ktory nie oczymá/
Ale miłuie práwem ſercem syná.
Te cnoty ktore sie potym przygodza/
Niechay zá młodu ſtałe sie w nim rodza.

Qui adoleſcentum peccatis putantur ignoſci o-

portere, faluntur: propterea quod ætas illa, non eſt impedimento bonis ſtudijs, at hi ſapienter faciunt, qui adoleſcẽtes maximè caſtigant, vt quibus virtutibus omnem vitam tueri poſsint, eas in ætate maturiſsima velint comparare, idem.

Tákći moy bráćie náße wieki obá/
W ſtárych y w młodych to ieſt ich ozdobá:
Stáry mądrośćią ma bydź opátrzony
Ow posłuszeńſtwem ma bydź vśláchcony.

Sicut in ſenibus ebrietas & morum perfectio requiritur, ita in adoleſcentibus obſequium, ſubiectio, & obedientia ritè debetur. Cyprianus de 12. abuſionibus.

Ná ſcześćie przećiwne.

W żadnym nieſcześćiu nie trap ſercá ſwego/
W niemocy wzyway łáſki Bogá twego.
Pożytecznieyße będźie zdrowie duſzy/
Niech ćie náuká mężá tego ruſzy.
Nie czyn ták pilney pieczy o to ćiáło/
Boć będźie potym wielce przeßkadzáło
Do łáſki Páńſkiey: tylko ćierpliwośći
Vżyway rádze w káżdey doległośći.

In aduerſitatibus tuis non contriſteris: in languoribus tuis Deo gratias agas, valere te magis anima opta, magis mente quàm carne, aduerſa corporis, remedia ſunt animæ, ægritudo carnem vulnerat, mentem curat, languor vitia excoquit, vires frangit. Iſido: de ſummo bono.

A ießcze dáley to przykłáda ktemu/
9. Abyś nie ßemrał przećiw Bogu ſwemu.
Choć wieß y niewieß ſkąd ná ćię przychodźi/
Ta nápaść ktora bol y ſmutek rodźi:
Gdyż to ſędźiego onego ieſt ſpráwá/
Ktorego prawdą oſądzona łáwá.

Diſcat nõ murmurare qui mala patitur, per hoc ſe quiſq; iuſtè pati arbitretur, quia ab illo iudicatur, cuius nunquam iniuſta iudicia ſũt. idem ib:

Do tego Bernat święty ták nam rádźi/
Ku ſprobowániu mądrośći nie wádźi
Stale wyćierpieć wßytkie przećiwnośći/
Tym Páná ſwego doznamy ſłodkośći.

Ad virtutes ſpectat tribulationes fortiter ſuſtinere, ad ſapientiam in tribulationibus gaudere, cõfortare cor tuum & ſuſtine Dominum, virtutis eſt guſtare & videre quoniam ſuauis eſt Dominus. idem.

Tobiaßowi co Anyoł powiedźiał?
To/ przeto by też káżdy to z nas wiedźiał/
Nędza/ kłopoty/ probowan od Páná/
By okazána była w nim odmiáná.

Quia acceptus eras Deo, neceſſe erat vt tentatio probaret te. Tob: 12. cap:

A przedtym ießcze o tym mu znáć dano/
Gdy tego wielka doległość widźiano/
Aby nie wątpił namniey w łáſce tego
Co go dotyka własną reką iego.

Beatus qui corripitur à Domino. idem cap: 5.

Tego Apoſtoł ponowieł nápotym/
Kiedy nas Bolem y iákiem kłopotem

Nawiedźić ráczy Pan ziemie y niebá/
Láski się prędko spodziewáć potrzebá.

Fili mi noli negligere disciplinam Domini, ne faleris dum ab eo argueris, quem enim diligit Dominus castigat.

A to záiśte podobno dla tego/
O czym ták słowá Grzegorzá świętego.
Vcho serdeczne frásunek otwiera/
A szczęście zbytnie niebo nam záwiera.

Aurem cordis tribulatio aperit, quam sæpe prosperitas huius mundi claudit. Greg: in moral:

Należy tedy w káżdey doległośći/
Dawáć cześć/ chwałę Pánu z wysokośći/
Bo on sam wszytko mocą swą spráwuie/
Y przećiwnośćiom wszytkiem roskazuie.

Ná pochlebce.

KTokolwiek tego ważyć się z boiáźni/
Prawdę zákrywa/ á szuka przyiáźni/
V możnieyszego/niech wie że gniew Boży/
Dla iego wzgárdy nád tákiem się mnoży.

Quisquis metu cuiuslibet potestatis veritatem ocultat, iram Dei super se prouocat, quia magis timet hominem quàm Deum.

Ná ták sprosnego są słowá tákowe/
Nam zostáwione te Hieronymowe/
Że są iskierki szátáná chytrego/
Kiedy ie wrzući do domu ktorego.

Adulatores sunt hostes & scintillæ diaboli. Hier: super illud: Si te lactauerint peccatores.

Euripi-

Euripides nam dał o nich przestrogę/
Ktora tu słusznie przypomionąć mogę.
Że piękne słowá násze miástá/ domy/
Srożey pustoszą niż strászliwe gromy.

Hoc est quod mortalium ciuitates bene habitatas, domosq; destruũt grati valdè sermones. Euripides.

Przetoż Homerus pogárdza tákiemi/
10. Y nazywa ich wroty piekielnemi/
Co ine w myśli/ ine w sercách noszą/
Zá co nagrody ták iák wierni proszą.

Exosus enim mihi ille veluti inferni porta, qui aliud quod ocultum habet in mente, aliud verò ore profert. Homerus in Illiad:

Powolniuchnem się ná wszem pokázowáć/
Y wielmi pilnie łáski záskákowáć//
Pokornem się zdáć/ á w oney pokorze
Czart iáko rádłem grube brozdy orze.

Omnes blanditores obsequosi, seruiles & humiles sunt. Arist:

Ná cudzołostwo.

NIechcę wam práwá zákrywáć Bożego/
Przysłuchayćie się roskazániu iego.
Kto śmie przestąpić iego święta wolą/
Społem z dilektą niech Páná podgolą.
Abo z plugáwą ták nieczystą suką
Bez miłośierdźia kámieńmi vtłuką.

Deut: cap: 5. Non mœchaberis. ibidem cap: 22. Si dormierit vir cum vxore alterius, vterq; moriatur adulter & adultera.

Táko.

Tákowyß dekret *in Exodo* macie/
Przecz wola Boża opák obrácacie?
Kiedyć obacza kare ták goraca/
Stulić pánuchná iáme swa swierzbiaca.

11. Si mechatus quis fuerit cum vxore alterius,& adulterium perpetrauerit cum vxore proximi sui, morte moriatur mechus & ádultera. Exodi 20.

Onoß y sam Pan zákazał przyczyny
Nam do rozwodu/ vpátrowáć iny/
Te sáme tylko kiedy sie złotruie/
Niech z domu twego co predzey wedruie.

Quicunq; dimiserit vxorem, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit mechatur, & qui dimissam duxerit mechatur. Matth:19. cap:

Y Páweł swiety Korinthy wystrzega/
Miłość czystoty w sercách im podżega:
Grożac niełáská wielka Páná swego/
Ktora poznáć ma káżdy dnia sadnego.

Fugite fornicationem, quoniam fornicatores iudicabit Deus. cap 6.

Woytom ná sadzie przestrogá.

Opráwuyćie sie miły Pánie woyćie/
A to mnimánie zle o sobie zgoyćie/
Od dáwna ná was ze wßech stron wołáia/
A też pochwáłe z twoich sadow dáia.

Si ad aurem iudicis vel aduocati *Susores* pecunia Orphei Lyra, carmen Amphionis, Musa Virgilij voce peccuniæ suffocantur, vbi numus loquitur, Tuliani

Tulliani tuba naucescit, vbi numus militat Hectoreæ militiæ fulgora compescunt, vbi pugnat peccunia, virtus expugnatur herculea, numus vincit, numus imperat vniuersis. Alanus.

Nie badz dla Bogá ná pieniadze chćiwy/
Z nedza przychodzi do nas groß fałßywy.
Y to co z dawná miałes kiedy w domu/
Nie potomkowi/ dá inemu komu.
Ale twoy rozum tákowy dáremny/
12. O ktorem słyßyß tu głos nieforemny.

Hi sunt qui causas protendunt adhibiti, impendunt prætermissi fastidiunt admoniti, obliuiscũtur locupletati, hi sunt qui emunt lites, vendunt intercesiones, deputant arbitros, iudicata dictant, dictata conuellunt, adhibent litigatores, protrahunt audiendos, retrahunt transientes. Sidonius in Epistola de iudicibus.

Słuchayże daley o swoiey madrośći/
Ktora maż swiety rowna do chytrośći:
A coć przydźie z tych ták tákowych zbiorow?
Do roznych predko wyniosa to dworow.

Sæpe causas tantum differunt, quantum litigantibus plusquam totum auferunt, quia maior est expensorum sumptus, quàm sententiæ fructus, nec terminantur pauperum negocia cæpta; quousq; eorum marsupia sunt euacuata. Quum tamen scriptum sit, gratis accepistis gratis date, ipsi verò nec gratiam gratis dant, nec iusticiam iustè

reddunt, lucrum in arca, damnum in conscientia, sed quid prodest homini si totum lucretur mundum, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Innocent: de vtilitate conditionis humanæ.

O nieszláchetne złe tákie sumnienie /
Ktore nie stoi duszy o zbáwienie:
Tylko tuczy / pstrzy biedne swoie ciáło /
Jákoby mu tu wiecznie mieszkáć miáło.
O nieszláchetna žábo iák cie zowie
Pismo / y ini święci Doktrowie.

Percutiam omnes terminos tuos ranis &c. Ranæ significant clamosas aduocatorum allegationes, quæ inani & inflata modulatione ranarum sonis, & cantibus immũdæ deceptionis fabulas intulerunt, ad nihil enim aliud vtiles, nisi quod sonum vocis improbis & importunis clamoribus reddunt. Origenes super Exodi cap: 8.

Žáby nie lepiey ábyś w przystoinośći
Żył ná vrzedźie podle powinnośći /
A nie rownał sie do žáby przeklety /
Ták żyw bądź iák ćis tu náucza święty.

Iustus aduocatus à nullo causas iniustas accipit, nec verba dare pro iusticia consistit. Greg: super Ezechielem.

O przyiaźni.

NAd przyiaćielá niemász nic milszego /
Ale trudno z wiela masz náleść wiernego:
Gdy go dostániesz vmiey go szánowáć /
Abyć tež wiáry mogł stale dochowáć.

Nihil tam æquè oblectat quam amicitia fidelis & dulcis. Seneca de tranquillitate.

By miał nawiecey nie smákuie wszytko /
A wszák y myślić o tym bywa brzydko /
Gdy niemász tego skimbyś twego státku
Mogł mile vżyć w ták wielkiem dostátku.

Nullius rei sine amico iucunda est possessio. Idem ad Lucinium.

Jestći ich wiele co przepowiedáia /
Zeć przyiaćioły práwemi zostáia /
Gdy go doświádczyć chcesz choć w rzeczy máły /
Ali sie ine dymy vkazáły.

Qui fingit se amicum, & non est, peior est eo qui facit falsam monetam. Arist:

Tegosz kiedy pytano iákoby práwego
Poznáć kto przyiaćielá mogł / kiedy stálego?
Vkazał niepodobna y máło słycháná /
13. Co y dźiś bydź nie može zá świátá odmiáná.

Aristoteles interrogatus, quid est amicus? ait vna anima in duobus corporibus habitans.

Tácy przyiaćioł dźiś nie máło máia /
Co im z kalety hoyna reka dáia:
Wszákoż Cicero ku tákowem mowi:
Bądź przyiaćielem mnie / á nie mieszkowi.

Me ipsum igitur ames non mea oportet, si veri amici sumus futuri. Cic:

W tego przyiaźni wątpić sie nie godźi /
Co ćie w przygodźie z smutku wyswobodźi.
A w niedostátku twym wielkiem záłoży /
Temu służ wiernie / niech sie przyiaźń mnoży.

Is est ámicus, qui in re dubia iuuat vbi opus est. Plau

O miłośći bliźniego.

TO iest sámego Bogá przykazánie/
A ma tego bydź słuszne wykonánie/
Gdysmy z iednego źrzodłá wypłyneli/
Słuszna ábysmy záwsze w zgodźie żyli.

Nam si ab vno homine, quem Deus fixit, omnes sumus oriundi, certè consanguinei sumus, & ideò maximum scelus est putandum odisse hominem vel nocentem. Lactantius.

Náprzodku iescze Bog świát osadzáiąc/
Narody rożne ná nim rozmnażáiąc/
Srodze roskazał miłowáć bliźniego/
A ták sſánowáć iák śiebie sámego.
Vkazał przykład ná onym zranionem/
O czym spráwę masz w piśmie zostáwionem.

Łákomstwo.

Z Onych pogáńskich mężow mawiał káżdy/
Wszech żądzi márnych iest początkiem záwżdy
Sprosne łákomstwo: przetoż miey ná pieczy
Strzeżmy sie záwsze tey ták sprosney rzeczy.

Genus omnium libidinum est cupiditas: eius autem generis pars auaritia sine dubio. Cic: lib: 1. Rethoricorum veterum.

Łákomstwo iądow pilno rozmáitych/
Nápawa ćiáło żądośći niesytych/
Záwsze mu niemász by nawiecey było/
Brzydźićby sie tą napáśćią godźiło.

Auaritia quasi venenis malis imbuta corpus & animum effeminat, semper in infinita & insitia-

bilis est, neq; copiâ, neq; inopiâ minuitur. Salustius in Cathilinario.

Ale coć potym łákomce mierźiony
Zámuy w sobie vmysł nie násycony?
Zadnemu dobrym áni pożytecznym
Bydź niechcesz/ á sam giniesz czásem wiecznym.

In nullum auarus bonus, in se pessimus.

Już przestań zbieráć boć w krotkiey godźinie
Jáko káżdego też ćie śmierć nie minie:
W piekle nie możesz worki trząsáć wolno/
Musisz w kąćiku tám śiedźieć spokoyno.

Diuitijs ne parce, recordare quod mortalis es, non licet in inferno diuitias habere, nec peccunias. affere.

Czy przedśie niedbasz ná tákie przestrogi/
Ták zápálczywie vmysł ten twoy srogi/
Ciągnie ćie ktemu ábyś kładł do skrzynie/
Co o was mawiał Poetá nie ginie.

Non habet euentus sordida præda bonos.
Ouid: lib: 1. Elegia: 10.

Zá temi słowy ták wam błogosłáwi/
A ledwie sie to kiedy nie wyiawi.
Bośćie świát wszytek łákomstwem skáźili/
A wielkiey nędze ná nim nammożyli.

Si fas est omnes pariter pereatis auari. Idem Oui:

Dobrodźieystwo.

ŁAskáwie sie nie staw człowieku złemu/
Bo dobrodźieystwo co okażesz iemu.
Pożytku ćí ták wiedz nigdy nie przyniesie/
Tylko iákby ná morzu śiał/ á szczepieł w leśie.

Noli in malum virum beneficium conferre, est enim si ac in mari semines. Phocilides.

A gdy też táski chceß vżyczyć komu /
Ku dobremu pomoc y rátowáć domu /
Nie przedłużay mu czyń wßytko z ochota /
Bo wiedz przewłoká bywa ze sromota.

Citò factum gratum erit, ingratum gratia tarda facit. Ausonius.

Tegoż poprawia y drugi dla wiáry /
Ták o tym mowiac Lucianus stáry:
Kiedy co predko vczyniß dla kogo /
Ważyć to bedźie sobie bárzo drogo:
Ale przez długa co sie prośbe dźieie /
Z tego przyiaćiel / y obcy sie śmieie.

Celeres gratiæ dulciores, si autem tardauerit, omnis gratia vana est, nec dicitur gratia. Lucianus.

Rádá dobra.

Długo sie záwße rozmyślay ia rádze /
Gdy co czynić chceß / á w tym ćie nie zdrádze /
Kiedy dokazáć myśliß wielkiey rzeczy /
Miey sie s przewłoka co napilniey pieczy.

Deliberandum est diu quicquid statuendum est semel.

17. Bo iáko mowi on Cicero dawny /
Dla dobrey rády mąż od dawna sławny:
A iż Bogowie tákich odstepuia
Co bez ich rády ná co nastepuia.

Dij non sunt in auxilio his qui se inconsulte in periculum mittunt. Cic: lib: 3. Rethor:

Strzeż

Strzeż sie też rádzi rády od tákiego /
Co nie pomoże nigdy do dobrego /
Owßem iest ná tym áby ćie podchodźił /
A w przedsiewźieciu twoim wielce ßkodźił.

A malo consiliario conserua animam tuam. Eccles: 37. cap:

Zá wielce ważna rzecz to drudzy máia /
Kiedy żony w czym rády dodawáia /
Abo synowie kiedy przyida z ßkoły
Wola swa z nimi skłádáia napoły:
Ale to stárá y prawdźiwá rádda /
Od tákich ludzi omyla nas rádá.

Consilium mulieris est inualidum, pueri autem imperfectum. Arist. Polit: 1.

O Małżeństwie.

Co iest małżeństwo ábychći powiedźiał?
Właśne złaczenie dwoigá ábyś wiedźiał /
Gdy sie oboie iedna myśla zgodza /
A wierna przyiáźń miedzy soba rodza.

Matrimonium est societas inter virum & mulierem vel fæminam: in qua ex pari consensu semetipsum alteri debet.

Ale pilnowáć potrzebá náuki
Anyelskiey á strzedz wiernie tey to ßtuki:
Bo iák vstapiß namniey z tey to drogi /
Przypadáć ná ćie bedźie frásunk srogi.

Angelus dixit Tobiæ, audi me & ostendam tibi quibus præualere potest dęmonium: hi namque qui coniugium ita suscipiunt vt Deum à se & à

mente

mente sua excludunt, vt suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus, habet potestatem super eos. Tu autem cum acceperis eam per tres dies ingressus cubiculum continens esto ab ea, vt nihil aliud nisi oratione vacabis cum ea. Tobiæ cap: 6.

Tego się náucz/ á záchoway káżdy/
A bedźiesz w szcześciu/ w łásce Páńskiey záwżdy/
Bo co on spráwił ku chwale swey wszedy/
Niechce by szátan mieszał tám swe błedy.

Ná pocieszenie.

NIe trap w nieszcześciu żaden sercá swego/
Pomniąc niestátość szcześcia przewrotnego/
Mowi Homerus/ vmie predko skáżić/
A to co skáżi nie może náprawić.

Neq; præsentis malis affligas cor tuum, non amplius enim potest esse factum nonfactum.
Homerus in Illiad:

19. Skromnie to znaszáć śmiertelnym potrzebá/
Gdy czym nietráfnem vgodzą nas z niebá:
Bo to Bogowie zá żart sobie máią/
Kto go niewdźiecżen o to sie gniewáią.

Lenter ferre oportet mortalem existentem calamitates. Euripides in Medea.

Jam z twey pociechy święty Hieronimie
Kontent: z młodych lat aż po dźiś nie ginie
We mnie tá wzgárdá fortuny oboi
Ktora sie czesto trapiecy mnie dwoi:
Ale iey płochość twą rádą státeczną
Przetrwam/ nádźieie máiąc w Pánu wieczną.

Per bonam & malam famam Christi miles graditur, nec laude extollitur, nec vituperatione frangitur, nec diuitijs tumet, nec confunditur paupertate. & læta contemnit & tristia.
Hieron: in Epist:

Zwyczay.

ZWyczay ten ktory porządku nie kázi
Gdy sie miedzy nas iákokolwiek wráżi.
Też go nam ćierpieć nie bronią y święći/
Wszák zwierzchność cerkwie trzebá mieć w pámięci.

Consuetudinem laudamus, quæ tamen contra fidem Catholicam nihil vsurpare dignoscitur.
August: ad Casulanum presbiterum.

A Grzegorz święty przy tymże też stoi/
Opowieda sie w tym osobie twoi/
Coś zácżał konay to ku Bożey chwale/
Albo w porządku cerkwie zostáy stále.

Nos consuetudinem laudamus quæ contra fidē Catholicam nihil vsurpare dignoscitur,& immutata permanere concedimus Episc. Numid:

A trzeći słuchay w tym sie z nimi zgadza/
20. Tego zwyczáiu trzymáć nie odrádza.
Co z pismem świetym vporu nie wiedźie/
Bo ku niełásce Páńskiey nie przywiedźie.

Quum nec sacris Canonibus nec humanis legibus consuetudo obuiare monstratur, inconcussa seruanda est. Isidorus.

Ten zwyczay ktory nam był záwsze ku dobremu
Pożyteczny: zostawmy go potomstwu swemu/

A ten ktory odmiáne nam szkodliwa czyni/
Niechay sie tám nim cieszą národowie ini/
My zostańmy w oyczystey stárodawney wierze/
Niech sobie te wymysły czárt nowe pobierze.

Ipsa mutatio consuetudinis, etiam quæ vtililate adiuuat, tamen nouitate perturbat, quapropter quæ vtilis non est, perturbatione infructuosa cōsequenter noxia est. August: lib: 1. ad Ianuarum,

Conuersio, to iest/ Náwrocenie.

POwstańmy/ náwroćmy sie do Páná swoiego/
Gdzie smy mieysce strácieli dla grzechu nászego/
Już tám nas nie dosieże to czym sie psuiemy/
Gdy sie w zupełney wierze przed nim postáwiemy.
Wiecey ná tey nikości Pan po nas nie żada/
Jáka vfność ma serce w nim ná to poglada.

Surgamus ad illum, redeamus à quo peccando recessimus. vbi nostrum esse non habet mortem, ibi velle nostrum non habet errorem, ibi amare nostrum non habet offensionem. Aug: de pœni:

Nie dopiero gdy nam śmierć przystapi do szyie/
A duch bárzo strwożony pod serce sie kryie.
Bo powiáda Salomon iże czásu tego
Odwraca vszy swoie od płáczu nászego.

Serò quærunt remedia salutis, quum mortis imminet periculum. vnde Salomon, inuocabūt me, & non exaudiam, manè surgent & non inuenient. August:

Napotrzebnieysza vciec sie do Páná/
Będzie w twym sercu predziuchno odmiáná.

Jáko sie znizysz á podasz w pokorze/
poydzieć twa spráwá ku pociesze sporze.
Boć to Augustin nie dármo powiedział/
Dáiac przestroge by káżdy z nas wiedział.

Ouis perdita nunquam reuertetur, nisi pij pastoris misericordiam consequetur. Aug: in Serm:

Trestánie.

GLupiem Salomon nazywa tákiego
Co karan niechce bydź z błedu swoiego/
Dobrze posłucháć á świeta pokora
Oddáć sie Pánu ná pokute skora.
Przyimuiac wdzięcznie kárre od káżdego/
W czym masz náuke Proroká sławnego.

Qui odit increpationes, insipiens est. Prou: 13. c.

Lepsza iest iáwna kárá prawdziwego/
A niż pochlebstwo meżá obłudnego.
22. Lepszy przyiaciel co z miłości ráni/
Niż ten co głaszcze czoło/ á tył gáni.

Melior est manifesta correctio, quàm amor absconditus, meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis. ibidem.

A przetoż Prorok chwali meżá tego/
Co nie pogardza náuka drugiego/
Kiedy go karze z iákiey niepráwości/
Ze sie stad może popráwić ze złości.

Vir prudens & disciplinatus non murmurabit correptus. Eccles: cap: 10.

Bo oto drugi śmiele przykázuie/
W czym nam prawdziwa miłość vkázuie.
Lepiey teraz wziać miotła pozádnicy/
A niż w dyabelskiey żyć wiecznie ciemnicy.

Noli ſubtrahere à puero diſciplinam, ſi enim percuſſeris eum non morietur: tu virga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis. Prouerb: cap: 23.

Creator Stworzyćiel.

TAk wierzyć mamy Prorok ráde dawa/
A Jawnie głośnym to piſmem wyznawa.
Mowiąc/ ſameś Pan ſtworzyćiel wſzytkiego/
A my robotá włáſna czynu twego.
Zá dobrodźieyſtwá co od ćiebie mamy/
Zadneyći chwały ſłuſznie nie dawamy.

Solus enim es Domine, & vna plaſmatio nos ſumus manuum tuarum. Eſdre 3. cap: 8.

Pátrząc ná wiecznie trwáłą twą robotę/
A ná to co ty zgubić maſz ochotę/
Znamy wieczność twą/ á z tey wielmożnośći/
23. Snádno rozumieć nam o wſzechmocnośći.
Sporządku mądrość twoie vznawamy/
A z ſpraw niezmierną dobroć przyznáwamy.

Ex perpetuitate creaturarum, intelligitur creator æternus. ex magnitudine omnipotens, ex ordine & diſpoſitione ſapiens, ex gubernatione bonus. Auguſt: ſuper Ioannem.

Bog ieſt wſzechmogący i wſzytek wſzedy/ záwżdy/
Pełne go ſą niebá/ pełen go kráy káżdy.
W przepaśćiách głębokich ná świećie ſzerokiem/
Gdźie możeſz/ y kedy trudno pátrzyć okiem.
Wſzedy ieſt obecny ſzukáć go nie trzebá/
Pełne go niſkośći y wyſokie niebá.

Creator omnium Deus omnipotens vbiq; eſt, & vbiq; totus eſt, in parte non eſt, quoniam vbiq; eſt: & tunc minùs inuenitur quando is qui vbiq; totus eſt, in parte quęritur. Greg: lib: 1. moral:

Niepotrzebne dowiádowánie.

W Rzeczách wielkich nigdy ſie nie dowiáduy wiele/
Jeſli nie będźieſz vmiał w tym poſtąpić śmiele.
Twoie pilne ſtáránie w niwecz ſie obroći/
A ze wſtydem ochoty twoiey wielkiey ſkroći.

Altiora te ne quæſieris, & fortia te ne ſcrutatus fueris. Eccleſ: cap: 3.

Powśćiągni w ſobie vporu byſtrego/
Co nie należy do dowćipu twego.
24. Byś ſnádź nie przyſzedł z tákowem rozumem
Ná to czegobyś rad zbył predkiem ſzumem.

Compeſcat ſe humana temeritas, & id quod nõ eſt non quęrat, ne illud quod eſt, non inueniat. Auguſt: contra Manichęos.

Ná zwątpienie.

W Łáſce możnego nie rozpáray Bogá/
Niechći wypádnie z ſercá wſzytká trwogá.
Nie wątp iże znaſz wielkość grzechu twego/
Gdy pátrzyſz ná moc lekárzá możnego.

Noli dicere, nunquam talem hominem DEus correcturus eſt tam malum, tam peruerſum, noli deſperare quem roges. morbi magnitudinem vides, potentiam medici non vides. Idem ſuper Pſal: 55.

Poſłuchay tegoż Auguſtyná rády/
A cieſz ſie záwſze onemi przykłády.
Lotr Páná poznał iuż ná dokonániu/
Piotr ſię go záprzał w oſtátniem poznániu.
A ták ty nie wątp wielkiem grzechem zięty/
25. Ty wierny chroń ſie tey pychy przeklęty.

Latro agnouit, Petrus negauit, in Petro demonſtratur quod non noſtrum eſt, non debere de ſe præſumere, in latrone nullum impium debere diffidere conuerſum, timeat ergo bonus ne pereat per ſuperbiam, & malus ne deſperet per multam malitiam. idem ibidem.

Obaczayże ſie grzechem záráżony/
Od záginienia ták ſzukay obrony.
Obroć ſie z chęcią ku Pánu ſwoiemu/
Dáiąc w tym wiárę mężowi świętemu.

In vita hominis finis quærendus eſt, quoniam Deus non reſpicit quales antea vixerimus, ſed quales circa finem vitæ fuerimus. Iſidorus de ſummo bono lib: 3.

Ná tych co czći komu vwłaczáią.

DJabłow dworzánin ten miánowan bywa/
26 Co ták nieſtale ięzyká vżywa.
Jne łágodnie mowi z tobą vſty/
Jnſzemu w ſerce ciſnie ięzyk puſty.

Bilinguis ſerpens habetur, atq; mortalis, eò quod diaboli miniſter aliud lingua loquitur, aliud corde meditatur. Auguſt: de Paradiſo.

Hieronim święty dawa nam przeſtrogę/
Ktorą tu iáwnie ia powiedzieć mogę:
Byſmy nikomu czći nie vwłaczáli/
Ani tych co ták czynią nie ſłucháli.

Caue ne aut linguam aut aures prurientes habeas, id eſt, aut ne ipſe detrahas alijs, aut alios audias detrahentes. Hieron: ad inpot:

Dyabeł.

NJgdyby niemiał przećiw nam powſtánia/
By od nas niemiał drogi okazánia.
Ale mu dziury wſtępu vkazuiem/
Tym wolą Bożą iáwnie przeſtępuiem.
Auguſtin święty oſtrzega w tey mierze/
Niech zdraycá mieyſcá tu v nas nie bierze.

27. Diabolus non inualeſceret contra nos, niſi ei viam ex vitijs noſtris prӕberemus, & locum ei introeundi & dominandi nobis peccando faceremus, vnde ſcriptum: nolite locum dare diabolo. Auguſt: homil: 3.

Nie záwżdyć ná wſzytko ten to czárt podwodźi/
Z náſzych też rozumkow cokolwiek wychodźi:
Co dobrze myślemy/ Pan to ſam ſpráwuie/
Co złe/ nieprzyiaciel myśl k temu kieruie.

Non omnes cogitationes noſtræ ſemper diaboli inſtinctu incitantur, ſed aliquoties ex noſtri arbitrij motu emergunt. Bonæ autem cogitationes ſemper à DEO ſunt. Idem de doctrina Chriſtiana.

Náuká.

TEgo nam záwſze vczyć ſie należy /
Co ku boiáźni Páńſkiey ſtale mierzy /
Nie pioſnek márnych / nie táńcá ſkocznego /
Oſtátká ſie vcz od męża świętego.

28. Nihil aliud diſcat audire & loqui, niſi quod pertinet ad timorem Domini, turpia non intelligat, cantica mundana ignoret, adhuc tenera lingua Pſalmis dulcibus imbuat, procul ſit laſciuia puerorum, puellæ & pediſſequæ à ſecularibus conſortijs arceantur. Hieron: in Epiſtola.

Kto ſie przez czás krotki ze wſtydem nie báwi
Náuká: w rozum ſie zá młodu nie wpráwi /
Ten będzie ze wſtydem głupſtwo mieć ná ſobie /
Nie zeydzie ſie krewnym ku żadney ozdobie.

Qui breui tempore in pudore diſciplinam non patitur, omni tempore in pudore inſipientię permanebit. Pitagoras in ſuis præceptis.

Diſcordia Niezgodá / y nieſworność.

NIe chodź iáko Lew mrucząc po ſwym domu /
Niepotrzebnego nie wzruſzay gomonu /
Czeladce twoiey y twoim poddánym /
Bądź dobrotliwym y łáſkáwym pánem.

Noli eſſe ſicut Leo in domo tua, euertēs domeſticos tuos & præmens ſubiectos tibi. Eccleſiaſtes cap: 4.

Nie dármo te Pan przypowieść zoſtáwił /
29. Ktora Mattheuſz w piśmie ſwym obiáwił.
Káżde kroleſtwo rozdzielone w ſobie /
Nie przyidzie nigdy ku żadney ozdobie.
Miáſto / dom / nawet gdy żyie w niezgodzie /
Przyidzie do zguby / y ku wieczney ſzkodzie.

Omne regnum diuiſum, contra ſe, diſolabitur, & omnis ciuitas vel domus diuiſa contra ſe, non ſtabit. Matth: 12.

Bogáctwá łákomych.

A Cożci potym żeś náłożył ſkrzynie /
Kiedy ſumnienie dobre w tobie ginie?
Dobrá mieć prágnieſz ſameś nic dobrego /
Zawſtydayże ſie ſam rozumu ſwego.
Náſypałeś w dom wiele śrebrá / złotá /
Ktoż temu Pánem wymowić ſromotá?

Quid prodeſt arca plena bonis, ſi inanis conſcientia: Bona vis habere, & tu bonus eſſe non vis, erubeſcere debes bonis tuis, ſi domus plena bonis, te malum habet Dominum. Auguſt: de verbis Domini ſer: 12.

Bogáctwá wielkie / pychę wielką mnożą /
Y nienawiścią ludzką zbytnie grożą.
Bo ták wyſoką myśl nam wełbie ieżą /
Ktorey złe ſpráwy z chęcią ná myśl bieżą.

Diuitiæ inflant animos, ſuperbiam pariunt, inuidiam parant, & eò vſque mentem alienant, vt fama peccuniæ nos etiam nocitura delectat. Seneca Epiſtola 28.

30. Jáko przychodźić mäß do zbogácenia/
Trzebáć w tym bráćie przyść do obaczenia.
Máłá poćiechá mieć okwitość wßego/
Gdy tego niemáß co wßytko od niego.

Quid ei prodest quod habet, qui eum qui omnia dedit non habet? August: de verbis Domini.

Coż przyrownano może bydź tey nędzy/
Jáko vtráćić Bogá dla pieniędzy?
A tych pozbywßy gdźie śię obroćiemy/
Powiedź nam śmierći/ niech wżdy o tym wiemy?

Nihil enim miserius est, quàm propter nummũ contemnere Deum. Hieron: ad quendã Leuitã.

Excommunicatio,
To iest/
Z Kośćiołá ś. Wyrzucenie.

WIecey śię lękáć nie trzebá nam zgołá/
Jáko z Reiestru świętego kośćiołá
Bydź wymázánym: iák kto w to vpadnie/
Augustin święty winßuie mu żádnie.
Bo kto od ćiáłá odćięt będźie tego/
Nie będźie członkiem Bogá wßechmocnego.
A káżdy ktory Duchá iego stráći/
Już wiekom wiecznie z Pánem śię nie zbráći.

31. Nihil sic debet formidare Christianus, quã separari à corpore Christi, si enim separatur à corpore Christi, non est membrum eius. Si non est membrum eius, non vegetatur. Quisquis autem

Spiri-

Spiritum Dei non habet, dicit Apostolus, non est eius. August: super Ioan:

Ale powiedaß Xiężá to zmyślili/
Aby co zá to ná nas wyßydźili.
Páńská to dáwna vstáwá bywa wiedźiał/
Wßákći ia Prorok iáśnie opowiedźiał.

Eliciunt de castris omnem leprosum &c. Numeri cap: 5. Iosuæ cap: 6. Sit ciuitas hæc anathema; & omnia quæ in ea sunt, Domino.

Idem cap: 7. Non poterit Israël stare ante hostes suos, nec eos fugiet, quia polutum est anathemate.

Ibidem: Non ero vltra vobiscum, donec cõteratis eum qui huius sceleris reus est.

Nie ma nic kośćioł Bogu przećiwnego/
Postánowienie od wiecznośći iego/
Onych Biskupow coż nim w ćiele żyli/
Te mu náuki ná złe zostáwili.

Si autem Ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Matth: 18.

Excusatio, Wymawiánie
że złośći.

PRożno śię z tego Pánu wymawiaćie/
Wy co excesy w sobie tákie maćie:
Zna on wßytkę myśl/ iey postępki widźi/
Dla tegoż oto ten mąż z tego ßydźi.

Superbus vult se credi constantem, prodigus liberalem, auarus diligentem, temerarius fortem,

 inhuma-

inhumanus parcum, ignauus quietum, timidus cautum. Prosper de vita contemplatiua.

32. Nie wymowiß sie miserakn z tego/
Owßem grzech wietßy do grzechu pierwßego
Przydawaß/ gdy sie wymowkámi broniß/
Ale sie oká Páńskiego nie zchroniß.
Bo Grzegorz swiety w tym dawa przestroge/
Ktora cie tu ia oto przestrzec moge.

Peccatum peccato addit, qui culpæ quam fecit patrocinia defensionis adiungit. Greg: 12. moral:

Exempla to iest Przykłády.

Sa też tákowi ktorzy zá przykłády
Sumnieniu swemu dostawáia rády/
Ktoremi łáski Páńskiey nábywáia/
A sercá swoie nimi zápaláia.

Sunt nonnulli quos ad amorem cœlestis patriæ plus exempla quàm prædicamenta succendunt. Greg: lib: 1. dialog:

On wielkiey sławy mąż/ y náuczony
Aristoteles/ bronił z káżdey strony/
Aby młodźieńcy ßpetnie nie mawiáli/
33. Ani mowiacych márnie nie słucháli.
Bo wiec z słuchánia ábo tákże z mowy/
Bywa vpadek y w skutku gotowy.

Iuuenes sunt custodiendi vt nec dicant, nec audiant malum, vel turpe aliquod, quia ex dicere vel audire aliquid turpe, de facili fit facere. Poli: 7.

Snádno sie człowiek popráwi słucháiac/
Ludzkie przypadki sobie rozważáiac.

Gdy ná

Gdy ná kogo Pan dopuśći cozkego/
Wzrußy strách o tym mowiac nie iednego.

Instructus redditur animus in futuris, quando præteritorum commouetur exemplis. Cassidorus lib: 5. Epist: 44.

Exercitium, Cwiczenie/ ábo zabáwá w pracy.

Nie rychło tego okłáma pokusá/
Gdy sie poczćiwym czym zábáwi dußá.
Y w tákich spráwách chowa swoie ćiáło/
Zeby sie złośćia nigdy nie mázáło.

Non facile capitur à diabolo, qui bono vacatur exercitio. Hieron: in sermone.

Záiste dowćip náß truchleie záwżdy/
Gdy go czułośćia nie popráwia káżdy/
Prędko sie gumno ßerokie wyniszczy/
34. Gdy nie dokłádaß á wynoßa wßyscy.
Y skarb bogáty náłożony w skrzynie/
Nie przykłádaßli bá nie długo zginie.
Tákże náß dowćip iesli inych słowy
Nie popráwiem go/ wyschnie z náßey głowy.

Ægrescit profectò ingenium nisi vigilatione reparetur: citò expediuntur horrea quæ assidua non fuerint adiectione suffulta; Thesaurus ipse quàm facilè profunditur, si nullis iterum peccunijs completur: sic humanus sensus cum alieno non sarcitur, id est restauratur inuento; citò potest atenuari de proprio. Cass: lib: 4. Epist.

Fama

Fama bona

To iest/ dobra sławá.

Uczćiwa praca káżdy ná sie bierze/
Ktory o sławie myśli w tákiey mierze/
35. Aby mu pámięć dobra vdźiałáłá/
A wszytkie cnoty ná sie dobrze bráłá.

Laborem quippe non reffugit, qui virtutis gloriam concupiscit. Casio: lib: 1. Epist: 24.

Wszákoż ten w pracy wietszą ma zabáwę/
Kto opuszczáiąc doczesną postáwę.
O wieczney pieczą ma pilne stáránie/
Aby ná on czás gdy przed Pánem stánie.
Nie szácowano proznych zábaw iego/
Z sámych dobrych spraw znał łáskę v niego.

Melius est de perpetua vita, quàm de fama cogitare, nostra enim post mortem non opuscula, sed opera sunt pensanda, quia si aliquid agimus nostrum est: si quid habemus alienum.
Idem lib: 2. Epist:

Ná Fortunę.

Trudno sie sporem obchodźić z tą pánią/
Jáko ćie weźmie ták musisz iść zá nią.
Wszytkiem tá rowne okázuie czoło/
Nie da iey nigdy poznáć prędkie koło.

Quamcunq; viam dederit fortuna sequamur.
Virgilius.

Tym co

Tym co ią chwálą głupstwo przyczytáią/
A tym co gánią pychę zádáwáią.
Przetoż z baczeniem trzebá o niey gadáć/
36. Jey spraw przewrotnych ludźiom nie wykłádáć.

Nam fortunam laudare stultitia, vituperare superbia est. Cic: Retho: veterum lib: 2.

Oná rozumy y dowćipy czuyne
Pod swoie koło ták podmyka buyne.
Że sie vczony/ mędrzec nie obaczy/
Ják go fortuná wnet oszukáć raczy.

Nihil est tam contrarium rationi & constantiæ quàm fortuna. Idem lib: de diuinatione.

Gaudium, Rádość/

ábo wesele.

Jeśli chcesz smutku nigdy nie vżywáć/
Ale w rádośći vstáwnie przebywáć:
Stáray sie otó ábyś żył poczćiwie/
Tákich frásunek nie trapi szkodliwie.

Vis nunquam esse tristis, bene viue, bona vita semper gaudium habet. Hugo de anima.

Serce wesołe y twarz nam weseli/
37. Jeszcze rádośći y duszy vdźieli/
Że wesoł będźie choćia y w stárośći/
A duch struchláły wysusza y kośći.

Cor gaudens exhilarat faciem, mœrore animi deijcitur spiritus. Prouerb: cap: 15. Animus gaudens ætatem floridam facit spiritus tristis exicat ossa. ibidem.

Gratia

Gratia, Łáská.

HOynieysza łáská v Páná nászego/.
Niżeli prośbá nászá ludu iego.
Bo więcey dawa niżeli prośiemy/
A my to pracom swym przypisuiemy.

Vberior eſt gratia Domini quàm petitio noſtra.

Sa ludźie ktorzy czysty żywot máia/
Wżdy łáski Páńskiey nádánia nie znáia.
Przyczyná tego by nie pohárdźieli/
Gdyby dostátek z łáski iego mieli.

Aliquando pleriq; & vitam habentes mundam non accipiunt gratiam. Quare? ne in ſuperbiam eleuentur, ne inflentur ventuoſitate iactantiæ, ne altitudo muneris negligentiores efficiat.

Chryſoſt: ſuper Epiſtolam ad Hebr:

Ná tych trzech łáská Boża nam należy/
Szcześliwy co mu ten dar z niebá zbieży.
Zápomni przeszłych wzgárdźi ninieyszemi/
A ćieszy tylko dusze swa przeszłemi.

Gratiam in tribus conſiſtere arbitror, in odio præteritorum, contemptu præſentium, deſiderio futurorum. Idem.

A ták ty prędko gdy masz czynić komu/
Okázuy łáskę tákći powiem w domu.
Bo iáko zwłoczyć bedźiesz swa dobrote/
38. Dość márna czynisz w tey mierze ochote.
Wszák y on dáwny Luciánus práwi/
Nie przez sen łáski okázuy ná iáwi.
Bo prędka łáská/ y chęć wdźięczna bywa/
Te co sprzewłoka nietáská nazywa.

Celeres gratiæ dulciores, ſi autem tardaueris omnis gratia vana, neq; dicitur gratia. Lucianus.

W też słowá śie z nim Auzonius zgadza/
Kurczyć śie z łáská máiacym odrádzá.
Ta ktora prędko á z chęći śie stáwa/
Sławá káżdego bogáćie nádáwa.

Si benefacias citò, nam citò actum gratum: ingratum gratia tarda facit. Auſonius.

Gratitudo, Wdźięczność

dobrodźieystwá czyiego.

TO on mąż sławny Seneká powiedźiał/
Chce áby káżdy zá pewne z nas wiedźiał/
Że tego nigdy zápomnieć nie mamy
Gdy czyię wdźięczność przećiw sobie znamy.

Beneficiorum memoria ſeneſcere non debet in beneficijs.

Bo ten co śie ták w tey mierze spráwuie/
A dobrodźieystwo dáne zásługuie/
Obráca k sobie więtsza chęć onego/
Co dobrodźieystwá záżywa od niego.

Iugiter ſibi ſubuenire facit, cui collatum beneficium ante oculos ſemper aſsiſtit. Caſsiodorus.

Ci dobrowolnie mowi ofiáruia/
Ktorzy w kłopoćiech zá káre dźiękuia.
Bo Pan pokore ich sobie powáża/
Więc dobrotliwa łáskę swa rozmnaża.

Voluntariè Deo ſacrificant, qui inter anguſtias paſsionum ſemper gratias agunt. Idem ſuper illud: voluntariè ſacrificabo tibi.

Gula, to ieſt/ Obżarſtwo.

GDy kto w ſwey woli gárdło ſwe vtłuśći/
Záraz ſie gebá by wśćiekła roſpuśći.
A gdy náleie káłdun do ſytośći/
Tám ine członki pełne roſpuſtnośći.

Affluentia ciborum conſtare ſolet inſolentiâ verborum, ſaturitatem ventris, ſequitur leuitas operis, & vanitas mẽtis. Hugo de clauſtro animæ.

Ale Senecá powiedźiał prawdźiwie/
Bo náſze brzucho ták roſpuſtnie żywie/
Przyimowáć niechce miáry áni ſłucháć
To co vmyśli muśi ná to chucháć.

Venter præcepta non audit. Ad Lucil: Epiſt: 22.

Mieymyż te ſtáre przykłády w pámięći/
O ktorych oto powiádáia świeći.
Wſpomnimy ſobie ná oycá náſzego/
40. Co go wygnáło z mieyſcá roſkoſznego.

A regione noſtra ſuperbiendo, inobediendo, viſibilia ſequendo, cibum vetitum guſtando diſceſſimus. Sed ad eam neceſſe eſt flendo, obediendo, viſibilia contemnendo, ciborum appetitus refrenando redeamus. Grego: homil: 11.

Homo, Człowiek.

KAżdy dźień y godźiná to nam okázuie/
A przedśie ſie żaden z nas w tym namniey nie czuie.
Iże człowiek nic nie ieſt/ á my przedśie bucżno/
Wyſzumaſz pánie młody śmierć nábiega hucżno.

Omnis dies, omnis hora, quid ſumus oſtendit. Seneca Epiſtola 103.

A ták náwykni od mężá świetego/
Zkąd ſie vchroniſz grzechu ſzkárádnego.
Gdy ſie obaczyſz w iákiey nikczemnośći/
Obrzydnieć pychá y ine márnośći.

Septem ſunt de eſſentia hominis, quæ ſi homo conſideraret in æternum non peccaret, ſcilicet materia vilis, operatio turpis, exitus flebilis. ſtatus inſtabilis, mors triſtabilis, diſſolutio miſerabilis, damnatio deteſtabilis, & conſideratio gloriæ ineffabilis. Bern: de conſiderat: vilit: hum:

Y dáley mowi pilnie ſtrzeżmy tego/
Aby to káżdy záchował co iego.
Reká nie mowi/ vſtá nie ſłucháły/
Oczy ięzyká nie náśládowáły.

Diligenter obſeruandum eſt, vt membra ſingula ſuum teneant officium, vt neq; manus loquatur, nec os audiat, nec oculus linguæ officium aſſumat. Hugo.

Ingenium, to ieſt/ Dowćip.

DObrze powiedźiał Senecá vczony/
Pod iáką ſkorą rozum oſádzony
Może być w ſzpetnymi ſzkárádem ćiele/
Sam ćiáłá zdobi ſzpetnych ludźi wiele.

42. Poteſt ingenium fortiſsimum ac beatiſsimum ſub aliqualibet cute latere. poteſt ex deformi humilique corpuſculo formoſus animus ac

magnus exire, non enim deformitate corporis fœdatur animus, sed pulchritudine animi corpus ornatur. Seneca Epistola 77.

A przetoż Sálustius ták to o nim mowi/
Do ozdoby nic płatne nie ſą człowiekowi.
Piekna twarz/ y bogáctwá/ y ine ozdoby
Pogina/ nie ozdobi to nászey osoby.
Rozum skutki vczciwe z duszą zostáwáia/
Jeden poczatek/ koniec nieśmiertelny máia.

Igitur præclara facies, diuitiæ, ad hoc vis corporis, & alia omnia huiusce modi breui dilabuntur, at ingenij egregia facinora, sicut anima immortalia sunt, postremo & corporis bonorum, vt initium sic finis. Salustius.

Przetoż potrzebá nam wielkiey obáłości/
By został dowćip nász w tákiey pilności/
Byśmy go z inych záwsze dostáwáli/
A nász domowy mocnie vtwierdzáli.

Si humanus sensus cum alieno non sarcitur inuento, citò potest attenuari de proprio. Casiod: lib 4. Epist:

Ingratitudo: Niewdzięczność.

KTo niewdzięcznością czyie chęć rad płáci/
Wiecznego Páná łáske sobie tráci.
Bo to iest wielki nieprzyiáciel zdrowiu/
Ludźiom y Bogu tákże pogotowiu.

Ingratitudo est hostis gratiæ, inimica salutis, quoniam nihil ita displicet Deo quemadmodum ingratitudo.

Ale złe serce prozno sie ma zdobić/
Nie może nigdy nic dobrego zrobić:
Pokázuy mu ty chęć iák chcesz prawdziwą/
Náydźie on ná to przyczynę fałszywą.

Peruersi cordis est, occasiones ingratitudinis inuestigare, nemo id facit, nisi qui etiam ingratis est ingratus. Bernh: serm: 52.

A ták posłucháć Seneki náleży/
Z ktorego rády tá náuká bieży/
Że to rzecz márna chęcią nie nágrodźić/
Temu co do nas śmie z vprzymą chodźić.

Non referre gratiam pro beneficio turpe est. Seneca de beneficijs.

A dáley támże szerzey mowi o tym/
Toć sie też pomnieć przygodźi nápotym.
Myli sie/ mowi, kto podła przyimuie
43. Chęć/ á podleysza łáske okázuie.

Errat si quis leuius beneficium accipit quàm reddit. idem.

A iesli służysz á zá twe posługi
Nágrodá słabá idźie przez czás długi/
Nic nie miłuiesz: gdy dla niewdźięcznego
Praca ná wątlasz z chęćią ćiáłá swego.

Nihil amas si ingratum amas. Plautus in Persa.

Bog day że byłá iák Poetá mowi
Káżdemu ná kárk siádłá złośnikowi.
Scyllá okrutna á ná skále srogi
Swey/ ktore wieczna zostáwiłá z Bogi.

Debuit Scylla ingratis nocere viris Ouidius.

Iniuria, Krzywdá.

GDy ty prawdźiwie żyieß ona święta
Spráwiedliwośćia/ á kłáda przekleta
Ná twoie głowe potwárz/ i wiedz v Páná
Jnßa ná krzywde twa bedźie odmiáná.
Bożá przeklectwo dostánieß korony/
A nie winnośći swey pewney obrony.

Qui iustus est, & iniustè maledicitur, prœmium illi redditur. Aug: super Psal: 102 vel 3.

W tymże Chryzostom vpewnia nas święty/
44. Że tá odmiáná potwárzy przeklety.
Bo my zá krzywdy ktore tu cierpiemy/
V Páná swego w ozdobie bedźiemy.

Quicquid à quolibet hominum passi fuerimus iniustè, aut remissionem accipiemus omnium peccatorum, aut si tanta delicta in nobis non fuerint clarioribus honorabimur coronis. Chrysost:: super Matth:

Inuidia, Zawiść.

TEn ßkárády grzech nienawiśći sprośny/
Ku iákiey ßkodźie przywodźi żałosny.
Jsidorus nam od tey merchy ßkody
Ták opowieda pomnieć dla przygody.

Inuidia cuncta bona deuorat, ardor pestifera, inuidia animæ tinea sensum comedit, pectus vrit, mentem affligit, cor hominis quasi quædam pestis depascit. Isidorus.

Strzeżże sie tedy tákowey márnośći/
Chceßli wywyßon bydź przeto w zacnośći.
Bo to przystoi mężowi dobremu/
Nie záyrzeć nigdy człowiekowi żadnemu.

Si non inuideris maior eris, qui inuidet minor est, scito quid est inuidia, est dolor animi ex alienis commodis, scito etiam & illud, quod nulli inuidet vir bonitate præditus. Prosper in prouer:

45. Vczeni ludźie wiedząc o tey ßtuce/
Chcąc nas biegłemi mieć w tákiey náuce/
Abyśmy nigdy wiáry nie dawáli/
Tym gdy co o nas bedą powiedáli.

Quicquid ex inuidia dicitur veritas non putatur. Casiodorus lib: 1. Epist: 8.

A przetoż záwße przyiaćielá tego/
Co go rozumieß sobie bydź prawego.
Więcey sie trzebá wystrzegáć w tey mierze/
Niż tego co nas chytrze w śidłá bierze.

Cauere magis inuidiam amicorum, quàm insidias inimicorum oportet. Prosper de beneficijs.

A przetoż bráćie choć od pogániná/
Bedźie przestrogi w tym twoiá przyczyná/
Nie ćieß sie nigdy z nieszcześćia cudzego/
Bogowie każą miłowáć bliźniego.

Malum alienum ne tuum feceris gaudium, dicebat Socrates.

Sam sie poráźiß/ mley ná sie baczenie/
To co ćie trapi twe nieobaczenie.
On wielkiey sławy krol ćie w tym przestrzega/
Ná miłość w sercu bliźniego podżega.

Alexander dixit inuidos homines, nihil aliud esse

quàm ipſorum tormenta. Quint: Curcius de geſtis Alexandri.

Ale w poczćiwych ludźiách to báczenie /
W żadne ſie niechcą poddáć podeyrzenie.
Tylko tym ſpráw ich chcą wiernie pomagáć /
Ktorym nie może żaden złośći zádáć.

Egregij ciues imitari bonos, quàm inuidere bonis malunt, Saluſtius.

Trudno cnotliwym przed temi ſkokony /
A przed ich złośćią doſtawáć vchrony.
By / ták mawiáią / nacnotliwiey żyli /
Z trudnaby ſie ich żebom obronili.

Nulla tam modeſta felicitas, quæ malignitatis dentes vitare poſsit. Valerius Max: lib: de anima.

Ira, Gniew.

GNiew bárzo zbytni bárzo ludźiom ſzkodźi /
A ku ſzaleńſtwu práwie ie przywodźi.
Trzebá go w pierśiách warownie oſádząć /
By ſwą furią nie mogł nam przeſzkadząć.

Ira imoderata inſaniam gignit, dicebat Epicurus, tu verò magnam iram contine in pectoribus, humanitas enim melior eſt. Homerus.

Tákich Sálomon oſtrzegáć ſie rádźi /
Jego náukę pámiętáć nie wádźi.
Bo w towárzyſtwie obcuiąc z tákiemi /
V6. Będźieſz záráżon przymioty rownemi.

Noli eſſe amicus homini iracundo, nec ambules cum homine furioſo: ne forte diſcas ſemitas eius, & ſumas ſcandalum animæ tuæ. Prouer: 22.

Trzymáć

Trzymáć ſie tedy dobrze mądrych rády /
A ták vchodźić ſzkod pod ich przykłády.
Mowie ſzkod tákich ktore duſzy ſzkodzą /
A ku doczeſnem nas czáſem przywodzą.

Ignem gladio ne fodias, id eſt, iratum & tumidũ animum verbis maledictis ne laceſſas, dicebat Pitagoras.

Bo ládá o co gniew rozmnożyć ſrogi /
Ludźie obráżaſz / ták mowią / y Bogi.
Tám gdźie potrzebá gniewu / tám vżywáć /
Kedy nic poniem ſzkodá wáſy kiwáć.

Iraſci in quibus non oportet inſipientis eſt. Ariſt. lib: Ethic: 3.

Iudex, ábo Sędźiá káżdy.

POmni to ſędźiá co mowi ten święty /
Byś ſie przećiwił chęći ſwey przekléty.
Prawdy przeſtregay á ſpráwiedliwośći /
Bo trzymaſz mieyſce krolá od wiecznośći.

In iudicando cordi magis eſt cuſtodia veritatis, quàm obedientia voluntatis. Ambr: ſuper: Beati immaculati.

Zátykay ſobie oczy ſędźiá ſtáry /
Nie bądź ták bárzo chćiwy ná te dáry:
Przećiw ſie mężnie ſwey łákomey chęći /
To co náleży Bogu miey w pámięći.

Qui iudicat voluntati ſuæ obtemperare non oportet, ſed tenere quod legum eſt. Idem ibidem.

A on krol święty tákże nie da błądźić /
Ale káżdego ſpráwiedliwie ſądźić.

Z boiáźnią Páńską trzymáć sie náuki /
Iák ma odpráwiáć ná tym mieyscu sztuki.

Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram, seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore, apprehendite disciplinam, ne quã do irascatur Dominus, & pereatis de via iusta. Psal: 2.

Bo iák bedźiecie ludźie vpátrowáć /
A z iedwabnemi tąskáwiey sie chowáć /
Iuż twe łákomstwo dobrze zrozumiemy /
O prawdę nie dbasz / tákćie opowiemy.

Qui cognoscit in iudicio faciem, non bene facit iste, & buccella panis deserit veritatem. Prou: 24.

Być kto nalepiey powiedźiał o prawdźie /
Temu wierz wszytko ináczey sie naydźie.
Ty nie wierz áż to pewnemi dowody
Pokażą: nie czyń ty bliźniemu szkody.

Quamuis vera sunt quædam, tamen iudici non sunt credenda, nisi certis iudicijs demonstretur. August: lib de vera religione distinctione 4.

Bo spráwiedliwy gdy swą rzecz prowádźi /
47. Tego niesłucháć sedźiego szkádźi /
A swym porządkiem vznawáiąc rzeczy /
Potrzebá prawdę świętą mieć ná pieczy.

Iusti est incedere iustâ intentione, iudicis autem est iudicare iusto ordine. idem contra Macedo:

A ten ktory też o prawdę pozywa /
Niech temi słowy sedźiego vżywa /
Iáko Augustin náucza go święty /
Spráwiedliwość ma swoy tor niewykręty.

Modus

Modus rogandi iudicem est, vt faciat quod salua fide facere potest. idem ibidem.

A słowá te coż rázu powiedáią /
Rádze niech mieyscá v ciebie nie máią.
Prawdy násláduy / á łákomey chęći
Strzeż sie / bo tego zákazuią święći.

Qui rectè iudicat, & præmium inde remunerationis expectat, fraudem in Deo perpetrat, quia iusticiam, quam gratis impartiri debuit, acceptione peccuniæ vendidit. Isidorus.

Toż Grzegorz święty prágnie mieć po tobie:
Co twey stolicy bedźie ku ozdobie.
Nie daway wiáry szkárádey powieśći /
A karz ią prędko skoro ią obwieśći.

Maiora crimina non sunt mox credenda quum audiuntur, sunt tamen citiùs punienda, quum veraciter cognoscuntur. Greg: moral 19.

A nie skwápiay sie z dekretem w tey spráwie /
Choćiáć wiádomość dádzą o niey práwie /
Trzebá rozmysłu coć powiedzą brzydko /
By dostáteczny dowod miáło wszytko.

Ad proferẽdam sententiam nunquam præcipites esse debemus, ne indiscussa temere iudicemus, nec quælibet mala audita nos moueant, ne passim sine probatione credamus. idem super illud Iob: 29. Causam quam nesciebam diligentissimè inuestigabam.

Ale iáko to ná was powiedáią /
Ci ktorzy od was krzywdy wielkie máią.

 Zára-

Zárazem bogacz chudego poráźi /
Iák mu predko w gárść ktory dukat wráźi.
Nie tylko stucháć beda cie nedznik u /
Ale y zá tym kazać do karmnik u.
Nie wstydźiem sie szkod ktoreć tu dźiáłamy /
Wszytko sedźiemu czym wypłáćić mamy.

Diues muneribus citò corumpit iudicem, pauper autem, dum non habet quid offerat, non solùm audiri contemnitur. sed etiam contra veritatem opprimitur, citò violatur auro iusticia, nullā reus pertimescit culpā, quam redimere nummis existimat. Isid: lib: 3. de sumo bono cap: 58.

Ale cie też ták Pánie sedźiá skárza /
Iáko ty prawde ták ćie też vrwáża.
Iáko doznamy niespráwiedliwośći /
Ktora przychodźi ná ćie z łákomośći.

Tam diu iudex dicitur quàm diu & iustus putatur: quia nomen quod ab æquitate sumitur per superbiam non tenetur. Casio: in Epist:

Liberalitas, Swobodá hoynośc.

GDy w imie Boże zápomagasz kogo /
Zápowiedz rádze vstom swoiem srogo /
Aby przed ludźmi o tym nie gadáły /
Gdy vbogiemu rece co podáły.

Perfecta est liberalitas, vbi silentio quis tegit opus suum, & necessitatibus singulorum oculto subuenit, quem laudet os pauperis. & non labia sua. lib: de offic: Ambros:

Możesz sie ćieszyć bráćie wiecey z tego /
Hoynego wiecey niżli łákomego
Chwáła: przeto że wielom ich dogádza /
Łákomiec sie sam w dobrym mieniu zdrádza.

Prodigus multò melior est quàm auarus, hic enim multis prodest, ille nemini, nec sibi ipsi quidem. Arist:

To doskonáła hoynośc záwsze bywa /
48. Dáć potrzebnemu kiedyć wiele zbywa.
Wszák nie ogladząć masz też y sam siebie /
Boć tey hoynośći nic pochwała w niebie.

Deniq; perfecta liberalitas dara egenti, sed non vt ipse egeas, succure perituro. Seneca de benefic:

Lingua, Iezyk.

NA sie mieć záwsze á napilney pieczy /
Gdźiekolwiek bedźie nász iezyk człowieczy:
Nie o tym kedy ma teraz mieszkánie /
49. O onym wiecznym za sie tám dostánie.

Qui de terra est de terra loquitur. Ioan: cap: 3.

Wiec sie zámowi áż nie wie iák z rzeczy /
Dobrze to było mieć sie w tym nápieczy.
Vkraczáć prozney niepotrzebney mowy /
Wiádrzyć prawde á krotkiemi słowy.

Breuiloquentiam quisq; in dicendo colat. Aulus Gellius.

Matrimonium, Stan małżeński.

TO sam Pan spráwił ku wieczney ozdobie /
A te poćieche zostáwił w tym tobie.

Że masz wiernego przyiaciela w domu /
Szczęśliwy gdy Pan da tákiego komu.

Felix Admeti coniunx, & lectus Vlisis,
Et quæcunq; viri fæmina limen habet. Martia:

Pámiętay iák się masz w tym stanie chowáć /
50. A to coś komu ważył się ślubowáć.
Jesli nie ztrzymasz wiec Pan nie odpuści /
Oná też myśli złych z sercá nie spuści.

Thesaurus malorum mulier mala.

Ale wiáre day pewną Prorokowi /
Co przypisuie temu narodowi /
Acz się nie w káżdey táka złość pokaże /
Chybá w tey co nią Pan Bog kogo skarze.

Non est caput nequius super caput colubri, & non est ira super iram mulieris. Eccles: cap: 25.

Dobrzeć Menánder Pogánin powiedział /
Nie wádzi o tym ábyś y ty wiedział /
Chcesz li pokoiu w domku swym vżywáć /
Nie ráczże tey płci nigdy k sobie wzywáć.

Sine tristitia habebis vitam, si sine nuptijs viues, Menander.

Abo wiec iesliby vporna byłá /
A swym vporem wiele przewodziłá /
Z Márcialiszá o niey wierß powiedzieć :
Zgadzay się Páni chcesz li ze mną siedzieć.

Vxor vade forâs, aut moribus vtere nostris. Martialis lib: 1.

Mulier, Niewiástá.

Każda się k temu miey poczciwa żoná /
Iák od świetego tuś iest wyuczoná.

A w żadną

A w żadną się rzecz nie masz wdáwáć zgołá /
Ták posłuszna bydź iáko mátki pszczołá.

Mulierem constat subiectam esse Domino, viro suo, & nullam authoritatem habere, nec docere potest, nec testis esse, nec fidem dare, nec iudicare. Ambros:

Adam dla tego okłámán od Ewy /
Że oná z swemi pánieńskiemi słowy /
Podwiodłá sztucznie ná grzech wiekuisty /
Ná co ią podwiodł on robak nieczysty.
A Pan ią zá to podmoc Adámowi /
Nie ty (on tobie) roskazuy mężowi.

Adam per Euam deceptus est, non Eua per Adam, quem vocauit ad culpam mulier, iustum est vt eam ad gubernationem assumat, ne iterũ virginea facilitate labatur. idem in Exameron.

Nie zdradzáć pánny/ nie zdradzáć obłudy /
Ostrzegł Pan sługi swe tákiemi cudy /
Tym: że z bokowey was vczynił kości /
Gdzie naywiętsze schadzáią się złości.
A przetoż o was iáwnie wszytkie błędy /
Opisuią nam po wszech kráiách wszędy.

Omnium malorum artifices sunt sapientissimè. Euripides. Qui mulieri credit, deceptoribus ille credit. Menander. Mulieri ne crede tui ipsius vitam. idem.

Dáwna o wászey dobroći rozmowá /
Ludzi vczonych práwie zgodne słowá.
Iáko to ważyć mamy co powiećie /
Z tych krotkich wierszy dobrze zrozumiećie.

Dicit

Dicit, sed mulier cupido quid dicit amanti,
In vento, & rapida scribere oportet aqua.
Catulus. To iest/
Gdyć co powieda pánienká w kágodźie/
Piß to ná wietrze/ á ná bystrey wodźie.

Paupertas, Chudobá/ vbostwo.

Jesćze chudobá moiá mie nie smeći/
Máiac Prorockie tu słowá w pámieći/
Ze nie do końcá Pan mie moy porzućił/
Ná ma ćierpliwość oczy swe obroćił.

Quoniam non in finem erit obliuio pauperis: patientia pauperis non peribit in finem. Psal: 36.

A iáko święty Augustin powieda/
62. Nedzá proznowáć dowćipowi nie da.
Mistrzyni to iest tu náßych mądrośći/
A przywodźi nas ludźiom ku znáymośći.

Omnis Philosophiæ magistra nobis est inopia, non ita laudamus Ioseph, quum frumentum distribuebat; sicut cum carcerem habitabat. August: super Psal: 76.

Ale że tá złość v ludźi w ważnośći/
Złoto á srebro są tylko w zacnośći:
A ina cnotá pochwalenia godna/
Do poważenia nie ták iest podobna.
Przetoż narzeka oto Biskup święty/
Ze tylko bogácz miedzy námi wźięty.

Hoc malum iam dudum influxit humanis mentibus, vt peccunia honori sit, & animi hominum diuitiarum admiratione digni, vt nemo nisi di-

ues honore dignus putetur. Ambr: de offic: lib: cap: 21.

Ale ábyś był z rodu krolewskiego/
Jeslić dochodu nie stawa rocznego/
Zá fráßke stáną one twe pielußki/
Pan co mu pátrzy złoto przez pálußki.

Paupertas enim inhonoratum, & nobilem non facit. Menander.

Dla tegoż w wadze my mieymy chudobe/
Bo vkázuie prawdźiwą osobe.
Tego ktory nas prawdźiwie miłuie/
Hoynie vdźielić swych dobr nie lituie.

Ob hoc vnum amãda est paupertas, quod à quibus ameris ostendit, Seneca Epist: 20.

Do swego dobrodźieiá X. Stepháná Charbi: Opátá Wachockiego.

Doznałem táski Stephánie po tobie/
Sławny Opácie boś mie w mey chudobie
Páńskie rátował/ mogę ćieżwáć táta/
Gdy w ćießkie mrozy przykryie sie ßáta.
Ja w ćieple śiedząc zá twe dobre zdrowie/
Modlić sie Pánu iestem pogotowie.

Beneficiorũ memoria senescere non debet. Sene:

Philosophia, Miłość mądrośći.

Bych miał z Platonem porownáć rozumem/
Nie rácz mey głowy zárázáć tym ßumem/
54. Abych sie rownáć miał moy Boże tobie/
Co rozum dawaß wßytkiem ku ozdobie.

Philoſophia mihi promittit, vt me parem Deo faciet. Seneca de moribus.

Poêta, Piſorym.

NJEſt czego ſłucháć gdy poczćiwe rzeczy/
Ktory poetá ma kiedy ná pieczy.
Podobny to głos Anyołowi bywa/
Ktory go w wierßu vczćiwie vżywa.

Honeſtum eſt audire Poëtam, talem qualis hic eſt Deis ſimilis voce. Homerus.

O tákich ſłuchay co Philoſoph práwi/
Ktory ſie wierßem vczćiwym rad báwi/
Wielka mu ſłáwe z tego przypiſuie/
Ktory pioro ſwe ku cnoćie kieruie.

Animæ virtuoſæ & nobiles naturaliter adinuenerunt artem carminum ad laudandum, animę verò deficientes ab his de nobilitate, adinuenerunt carmina ad vituperandum. Ariſt:

Y ná dwu rzeczách wierße ſwoie ſádza/
Abo wſklus gola / ábo wiec ták głádza/
Jákby nie zelżon był ten z ich opieki
Przykim ſie opra/ żył w ſłáwie ná wieki.

Omnis oratio Poëtica vel eſt laudatio, vel vituperatio. idem lib: 1. Poëtriæ.

Tákći też ſámi o ſobie gadáia/
Ják ich nam o to świeći wykłádáia.
Tych zwłaſczá ktorzy prawdy odſtepuia/
Sobie zyſk w wierßách doczeſny gotuia.

55. Nugas tenemus, & fonte veritatis amiſſo, o-

pimorum riuulo conſectamur. Hiero: in Epiſt: de duobus filijs.

Auguſtin świety pochwałe im dawa/
Y o náuce ſwey z ich piſm wyznawa/
Mowiąc: wielem ia wziął z ich wierßow ſobie/
Ná chwałe Boża ku wielkiey ozdobie.

Didici ex eis multa. Auguſtinus.

A ták ich nie gańmy, pochwałe dawaymy/
Gdźie cnoćie hołduia z nimi przeſtawaymy.

Prædicatio, Przepowiedánie.

Sa ták niektorzy iák Senecká práwi/
Ná bráćia ſwoie wielce nie táſkáwi/
Ze wßytki zbytki co ná ſobie máia/
Jnym vpornie iáwnie przyznawáia.
Sámi w nich niechcac namniey ſie obiáwić/
Jeſzczeby lepiey gdyby áni báwić.

Sunt quidam qui in ſignum ſimulatæ perfectionis, vitia quibus ipſi laborant, in alijs mordent, lacerant, & reprehendunt, ac ipſi illa vitia non haberent. Seneca Epiſt: 9.

Wiele ſie ßpetnych ludzkich obyczáiow
Z madrych baczných słow/ tákże y zwyczáiow/
Ludźi vczonych pochwyca proſtacy/
Nie co vßymá/ co okiem obaczy.

Turba ſapientum, plus ex moribus quàm ex verbis Socratis traxit, quia plus oculis quàm auribus credunt. idem Epiſtola 70.

Jeſli omießkaß wielebny prałaćie
Tego ſam pełnić, czego náuczaćie:

Inym pożytek y żywność gotuieß/
59. Sam od gotowey ſtráwy powedruieß.

Si negligis implere quod doces, alijs meſſem ſeminas, & ipſe à frumenti participatione ieiunas. Greg: in paſtorali.

A nie doſtánieć temu wierz wymowy/
Gdy ſie nie ſkutkiem ále tylko ſłowy
podpieráć bedźieß/ iuż z tákiey náuki/
Nie dokażeß tey iáko myśliß ßtuki.

Loquendi authoritas perditur, quando vox operibus non iuuatur. idem ſuper Iob: 28 cap: quando ponebas fluuijs legem.

Iáko ſwowolnym vyrzą ćie przátaćie/
Choćiaß dobrze żyć ine náuczaćie/
Rzadki ten bedźie ktory ćie vſłucha/
Wiedząc że reká twá tego nie rucha.
Rádzeć oſtrożnym ábyś był w tey mierze/
Żyi ták iák vczyß niech lud przykład bierze.

Cuius vita deſpicitur reſtat vt eius prædicatio contemnatur. Greg lib: 2. humilia 5.

Nie maß ſie Xieże przymyláć nikomu/
A żártow w zrußáć w Páńſkim świetym domu:
Karząc grzeßniki/ ſcześliwym żadnego
Nie zow: ku płáczu ćiſni zá grzech iego.

Ille eſt doctor Eccleſiaſticus, qui lachrymas non riſum mouet, qui corripit peccatores, qui nullum beatum, nullum eſſe dicit felicem. Hiero: ſuper Iſaiam.

Z wolną ty myślą wſtap ná ſtolec Boży/
A krom pochlebſtwá prawdę co náſrożey/

Karz ze złych ſkutkow/ nie dbay ná tych chęći/
Co Bogá ſwego nie máią w pámięći.

Liberè enim & ſine adulatione veritatem prædicantes, & geſta prauæ vitæ arguentes, gratiam non habent apud homines. Ambr: ſuper illud ad Corinth: 1. vos nobiles nos ignobiles.

Sapientia, Mądrość.

To napewnieyßy grunt náßey mądrośći/
Znáć chwalić wielbić/ Páná z wyſokośći.
Do tey ſie ćwiczyć náleży náuki/
Bo z tego źrzodłá płyną tákie ßtuki.

Omnis ſapientia hominis in hoc vno eſt, vt Deum cognoſcat, & colat, hoc noſtrum dogma, hæc ſola ſapientia eſt. Lactan:

Ci ſámi tylko ſą w znáiomośći Boży/
W ktorych ſie mądrość ták chwalebna mnoży/
Że widzą wierzą ſtále temu wßemu/
57. Co ieſt ku woli Pánu wßechmocnemu.
Tákowi wßyſcy co tego nie znáią/
Znáiomośći żadney v niego nie máią.

Qui ea quæ Dei ſunt ſapiunt, à Domino ſapiuntur, & qui ea quæ Dei ſunt neſciunt, à Domino neſciuntur: Paulo atteſtante qui ait, ſi quis ignorat ignorabitur. Greg: in moralibus diſtinct: 38.

Stultitia, Głupſtwo.

Ktoż ſobie mądrość może przypiſowáć/
W tym ſie dowćipie śmiele okázowáć?

Gdyż ten co w wadze był dla swey mádrości/
Sam sie vznawa przednieyszym w glupości.
Si quando fatuo delectari volo, non est mihi longè quęrendus, me ipsum video. Seneca Epist: 26.
Toż też y drugi wyznawa á iáśnie/
Niechay w nas chlubá dáremna zágáśnie/
Byśmy sie mieli wynośić z rozumy/
58. Dáremne to nam do tbá láza fumy.
Auriculas asini quis non habet? Pers: Sathyra 1.

Taciturnitas, Milczenie.

TRzebá sie záwsze nam mieć ná báczności/
Zániecháć prożney tám wielemowności/
Kedy milczenia y w czym go potrzebá/
Tákowy nam dar tylko dáia z niebá.
Homini nulla causa est philosophandi, nisi vt beatus sit. Hiero: contra Ioui:
Ale tá mądrość co przy swoiey sztuce/
Káżdego zdobi/ y stáwi w náuce
Dodawa k temu máło pożyteczna
59. Tá tylko sáma zostawa nam wieczna.
Melius est tacere quam loqui quæ non decent. Menander.
Bo glupi iezyk co wiele świegoni/
Niepokoy wielki rad sobie vgoni.
Ali wstyd/ áli dopiero żal mamy/
Że swych wszetecznych vst nie záwieramy.
Linguam stultam damnũ sequitur. idem Menãd:
Wszakoż gdy widziß gdy w iákiey przygodźie/
Rzeczy záchodza ku wielkiey niezgodźie/

Támci iezyká nie trzebá záłowáć/
Záczętych mieśniák w rosole nie chowáć.
Silentio non est opus in malis. Euripides.
Wielki tám rozum y wielkie baczenie/
Gdźie w poważeniu zostawa milczenie.
Przykład ná mądrym iáśny vkázuia/
Mistrzem milczenia wßem go oznáymuia.
Magna eruditio inter homines silétiũ, testem sapientem Pitagoram ipsum sapientem habeo, qui loqui sciens, alios tacere docebat, remedium potens quietis inueniens. Pallades.
A zwłaszczá prostak kiedy to przywiedźie/
W obiady chwile milczy po obiedźie.
Wielkich vchodźi omowek po śmiechu/
A co nawietßa y sprosnego grzechu.
Quilibet indoctus, prudentisimus est tacens, sermonem ocultans veluti pasionem turpisimã. idem Pallades.

Verecundia, Wstyd.

PIekna to rzecz wstyd komu go Bog náda/
Zle nieprzyiaćiel tákiemu nie żáda.
A wßákoż młode nawiecey ozdobi/
Wielka pochwałe káżdemu ztad robi.
Iuuenes verecundos laudamus. Arist: lib: 4. Etic.
Stárego niechce z młodemi mieć w rzedźie/
Wßákoż vczćiwość niechay iednák bedźie.
Niech przykład z niego ten młodym pochodźi/
Ktoryby bráli zá náuke młodźi.
Senem vęrecundum nullus laudabit. idem ibidẽ.

Liberalitas, Hoyność.

WIele sie hoynych rzecza okázuie/
Nie pomniac skutek że tylko miłuie
Pan niebá ziemie [?] ći co pyßnie dáia/
60. Rozlicznie madrzy dar ich wykłádáia.

Multi sunt qui non donant sed proijciunt, non voco liberalem suæ peccuniæ iratū. Sene: Epist:83.

Trzebá z báczeniem vżywáć hoynośći/
Potrzebá ludzkiey doznawáć godnośći/
A spráwowáć sie przykłády dawnemi/
Ják to y z tego królá zrozumiemy.

Alexader Magnus cum daret ciuitatem, cuidam dicenti; non conuenire ciuitatem humili fortunę suæ, respondit: non quęro quid oporteat te accipere, sed quid deceat me dare.

Murmuratio, Szemránie.

Custodite vos à murmuratione. Sapientiæ 1.

W Madrośćiách pismo o to ná nas krzyczy/
Stad znam przysługi nam v Páná życzy.
Bysmy ták skromnie vstá swe chowáli/
A przećiw Pánu nigdy nie ßemráli.

De nulla magis re Deum offendisse ille populus iudaicus dicitur, quam contra Deum murmurando. August: super Ioannem.

Słuchayże dáley coć powieda drugi/
61. Jáko sie ćießko gniewa Pan o sługi/
Ktorym tu raczył zwierzyć mieyscá swego/
Kto ich obráżi ják iego sámego.

Qui contra sibi prępositam potestatem murmurat liquet quod eum redarguit, qui homini eandem potestatem dedit. Grego: in moralibus.

Natura, Przyrodzenie.

MOcy vżyczył swey Pan przyrodzeniu/
O czym oznaymił swoiemu stworzeniu.
By obiáwiło nam o tym státecznie/
Że z przyrodzenim Pan przestawa wiecznie.

Deus & natura nihil faciunt frustra. Aristot: de animalibus lib: 1.

62. Dáley powtorzył tenże cny maż tego/
Że nie okłama nátura żadnego.
Wßytko co pocznie porzadnie spráwuie/
Moc sobie dána iáśnie okázuie.

Natura dat vnicuiq; quod sibi conueniens est, & omne quod facit est secundum ordinem. idem lib: iv. de animalibus

Obedientia, Posłußeństwo.

WIecey sie Pánu w tym záchowáć mamy/
Że iego woli pilniey posłuchamy/
A niżli kiedy słuchamy człowieká/
O co iest roskaz sług iego od wieká.

Obedire magis est Deo quam hominibus. Actorum cap: 5.

Sámá posłußność iest wielkiey ważnośći/
I do Páńskiey nas przywodzi miłośći/
63. Gdy nie z boiáźni/ ále z wielkiey chęći/
Jest v nas záwżdy przy dobrey pámięći.

Nie z strachu kary iákiey okrutnośći/
Dla sámey świetey to spráwiedliwośći
Mamy wypełniáć co zwierchność roskaże/
Sámá kośćielna/ bo o te Pan karze.

Obedientia non seruili metu sed charitatis affectu, seruanda est, non timore pœnæ, sed amore iusticiæ. Grego: 12. moral:

Opus, Praca ábo Robotá.

TO co przemoże á będźie vmiáłá
Reká twa/ niechby to z chęćią dźiáłáłá.
Gdyż ćie ná pracą Pan twoy z gniewu wpráwił/
Potrzebá byś mu postuszynym sie stáwił.

Quodcunq; manus tua potest operare instanter. Eccles: 9. cap.

Bo iáko ćiáło bez duchá nie żywie/
Ták też y duszá powiádam prawdźiwie
Z słow Apostołá Jákubá świętego/
Ktory obiáwia wolą Páná swego.

Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita fides sine operibus mortua est. Iacob: cap: 1.

Ale iákim kto nam sie okázuie/
Tákim iest: y to w spráwách oznáymuie/
Bo záwsze gebá wymawia te słowá/
O ktorych myslą swą pracuie głowá.

Qualis vnusquisque est talia operatur. Aristot: lib: 4. Ethico:

Ják złota vzdá koniá by napięknieyszego
Nie vczyni/ nie vda nigdy zá lepszego/
Czego ieźdźiec ostrogą nie wybodźie grzecznie/
Z koniá napięknieyszego nogieć będźie wiecznie.

Tákże też y Pan młody choć z Páńskiego dworá/
Choć w kosztownym vbierze dubiel iáko wczorá.
Jesli mu nie pokáżą w młodych lećiech prątká/
Z páná woiewodźicá málowána łątká.

Non faciunt aurea frena equum meliorem. Seneca ad Lucilium.

Nie czyń sie málowánym możeszli bydź żywy/
Ale sie ták pokázuy iáko maż vczćiwy/
Nie w plugáwym żupanie/ áni w brzyżowánym/
W obyczáiách sie kochay/ pokáżą ćie Pánem.

Vestis nec satis munda, nec sordida, & nulla diuersitate notabilis, ne ad te obuians turba consistat, nec digito demonstreris. Hiero: Epist: 74.

Parentes, Rodźicy.

OD poczatku Pan oycá roskazał szánowáć/
Toż własnie y o mátkę raczył przykázowáć.
Masz o tym dosyć znáczne świete słowá iego/
Tylko náyrzy do pismá doświádczysz sam tego.

Honora patrem tuum & matrem tuam. Exod: 20. cap:

A nie tylko szánowáć ále woli iego
Zákázuie przestąpić/ słuchay pismá tego.

Vnusquisq; patrem suum & matrem timeat. Leuit: 19. cap:

A ktoby go vderzyć śmiał przeklęty będźie/
Zá dekretem sędźiego niechay gárdłá zbędźie.

Qui percusserit patrem suum aut matrem morte moriatur. Exodi 21.

Mnieysza iescze gdyby go iezykiem obráził/
Niechby mu głowe iego sedzia zá to zráził.

Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur. Leuit: 20.

Wiele pismá swietego tego zápowieda/
Wiele y ludzi madrych ná to po dzis bieda.
Woła Aristoteles/ wołáia y ini/
Záchoway te słowá ich w głowie iáko w skrzyni.

Qui dubitat vtrum oporteat Deos venerari aut parentes honorare, non indiget ratione sed pœna. Topic: lib 8.

Homerus tákże maż wielkiey madrosci.
Náucza: oycá/ máć mieć w vczciwosci/
Ine też przy tym dobre przyiacioły/
A z nimi z biorem swym dziel sie ná poły.

Parentes honora, & amicos beneficio affice. idem.

Nigdy z rodzicmi nie zaczynay sporu/
Choć twoiá prawdá/ pusć ty od vporu/
Cierpliwoscia znos tákże y milczenim/
Z tákowym chwálić cie beda báczenim.

Noli contendere cum parentibus, etiamsi vera dicas. Pitacus.

Parentes patientiâ vince. Cleobolus.

Ták Terencius mowi z toba o tym/
Tego y swego syná vcz nápotym:
Mowiac nie ciebie ia mam násládowáć/
Ty sie moiemi skutki masz spráwowáć.

Decet filium ex more patris, non patrem ex more filij viuere. Terentius Comedia 2.

Patientia, Cierpliwość.

ANi ogień/ áni miecz/ ni srogie żelázá/
Nie vtrapi ciał nászych żadna cieszka skázá.
Zostániem meczenniki zá to prawdziwemi/
66. Jesli cierpliwość wiernie ná sercu zniesiemy.

Nos sine ferro & flamma martyres esse possumus, si patientiam in animo veraciter custodiamus. Grego: humil: 35.

Wszytkie tedy przykre wszytkie cieszkie rzeczy/
Zniesć skromnie należy á to mieć ná pieczy/
Że Pan ná cierpliwość táskaw/ sam cierpliwie
Wszytki krzywdy znaszał wykonał prawdziwie.

Omnia itaq; amara & grauia patienter ferenda sunt. Lactantius lib: 6. diuinum institutionum.

Lepszy cierpliwy nád meżá silnego/
Ten co iest Pánem vmysłu swoiego/
Stoi zá tego co posiada moca/
Miástá/ y zámki/ rowno z ziemia tłocza.

Melior patiens est viro forti, & qui dominatur animo suo expugnatore vrbium. Prouerb: 46.

Znos dobrowolnie co iest potrzebnego/
Niech cierpliwość zwycieżca bedzie sercá twego.

Libenter feras necesse est, dolor patientiâ vincitur. Seneca de moribus.

Słuchayże pogan iák náuke dáia/
A cierpliwości iák cie náuczáia.
Każa kłopoty y wszelákie szkody/
Cierpliwie znosić y ine przygody.

Fer tristitiam & damnum fortiter. Menander.

Leuiter ferre oportet præſentes fortunas. idem.
Vince ratione pręſentem calamitatem.

Ratio, Zmyſł á dowćip wynioſły/ ábo rozſadek.

KOmu rozſadku doda Bog dobrego/
Nie może nic mieć od niego lepßego.
Sámi pogánie o tym powiedáią/
Z czego pochwałe Bogom ſwoim dáią.

Nihil mente & ratione melius. Cic; lib: 2. de natura Deorum.

Tákowe tylko ludźmi názywáią/
Vczćiwość czynia y pochwałe dáia/
To ſa Pánowie z przyrodzenia záwżdy/
Proſtak ieſt przez ich przytomnośći káżdy.

Homines ratione vigentes & intellectu, naturaliter Domini ſunt, & rectores aliorum. Ariſtot: lib: 1. de ponto:

Zgołá nie trwáła wßytká ſpráwá bywa/
Kogo omyli tá ßtuká vczćiwa.
67 Ale kogo Pan rozſadkiem odźieie/
Ten ſie ze wßytkich przygod márnych śmieie.

Nihil autem poteſt eſſe diuturnum niſi cui ſubeſt ratio. Quint: Curt: de geſtis Alexan:

Reconciliatio, Zrownánie.

SA ludźie twárdźi tego doznawamy/
Ale też z piſmá te wiádomość mamy/
Że táki prozno odpuſczenia prośi/
Ktory bliźniego oczymá przenośi,

A tu czym bywa obrážon od niego/
Nie kłádźie krzywdy ná Bogá ſámego.

Fruſtra propiciari ſibi quęrit Deum, qui citò placari in proximum negligit. Iſido: de ſumo bono.

Ieſliżeś myślą obráźił bliźniego/
Myślą miłośći pożaday od niego.
A ieſli słowy ábo wiec y ſkutkiem/
Badź ku ziednániu co napilniey chutkiem.
Bo prozna twoiá modlitwá/ y dáry
Nahoynieyße i pomni przykład ſtáry.
Nie przyimuie Pan iałmużny od złego/
68. O tym maß słowá Proroká Bożego.
Modli ſie zá ćie coś mu dał kes chlebá/
Ten coś mu wydárł / pomnić ná to trzebá.

Si cogitatu offendiſti, cogitatu reconciliare: ſi verbis, verbis, ſiue factis placaueris. ſine cauſa oras Deum, ſine cauſa eleemoſinas das, de rebus quibus alios ſpoliaſti. Quid enim prodeſt, ſi vnus ad Deum pro te orat, & alius aduerſum te Deum interpellet? iuxta illud Eccleſ: 34. Dona iniquorum non probat altiſsimus. Ioan: Chryſoſt: ſuper Matth: 5. vade prius reconcil:

Riſus, Smiech.

NIe ſprzećiwiay ſie gdy ſie głupi śmieie/
O rozſadku tám nie pytay nádźieie.
To náß Pan młody śmiechem chce ozdobić/
Bo ſie ná dowćip iny nie mogł zdobyć.
69. Ridet autem ſtultus etſi quid ridiculum non eſt. Menander.

Cieszka y sprosna miedzy ludźmi bywa/
Smiech nie pomierny gdy go kto vżywa.
Przetoż sie strzeżmy pilnie tey márnośći/
Co nas przywodźi ludźiom k niewdźiecznośći.

Risus intempestiuus inter mortales, graue malum, idem:

Sapientia, Mądrość.

Zadna mądrość wiecey stáć nie trzebá/
Tá tylko sámá co wiedźie do niebá.
Kto tey zániecha á zápomni Páná/
Nie forémna mu stánie sie odmiáná.

Homini nulla causa est philosophandi nisi vt beatus sit. Hiero: contra Iouianum.

Ale tá mądrość co przy swoiey sztuce/
Káżdego zdobi/ y sławy w náuce
Dodawa k temu máło pożyteczna/
Tá tylko sámá zostawa nam wieczna.

Hæc sapientiæ & scientiæ recta distinctio, ad sapientiam pertinet æternarum rerum cognitio, intellectualis, ad scientiam verò temporalium rerum cognitio rationalis. August: lib: de Trinit:

Jáko są rozne pytasz mie od śiebie/
To práwa mądrość co myśli o niebie/
A vmieietność tá doczesne rzeczy/
Gmerząc w vmyśle ma tylko ná pieczy.

Satisfactio, Dosyć vczynienie.

NJe dosyć ieszcze czyniem zá swe złośći/
Kiedy sie wśćiągniem przestániem márnośći.

Gdy żal/ pokutá/ płácz przeszłych roskoszy/
Z nászych serc bujnych/ tego nie wypłoszy.

Nequaquam satisfacimus, si ab iniquitate cessamus, nisi voluptates quoque quas dileximus, è contrario oppositis lumen insequamur. Grego: in pastoral:

Modlitwa łáski v Páná szukaymy/
Postem márnych żądz ćielesnych żądaymy.
Jałmużna grzechy násze odkupuiem/
Przez te trzy rzeczy Páná pozyskuiem.

Oratione propitiatio Dei quęritur, ieiunio concupiscentia carnis extinguitur, eleemosinis peccata redimuntur, simulq; per omnia imago Dei in nobis innouatur. Leo Papa in sermone de ieiunio:

Powszednich grzechow ktore nas nádchodzą/
A ná káżdy żal k łásce Páńskiey służą.
A my sie bez nich obyść nie możemy/
Samym paciérzem iednák ie zgłádźiemy.
Może nie wątpić żaden człowiek chrzczony/
Ze tą modlitwą z nich iest oczyśćiony.

De quotidianis breuibus leuibusq; peccatis sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana fidelium oratio satisfacit, eorum est enim dicere, Pater noster qui es in cœlis, qui iam regenerati sunt ex aqua & spiritu sancto, delet enim hæc oratio, minima & quotidiana peccata. Augustinus in Enchiridio 17. càp:

Toteż Thobiasz w dosyć vczynienie
Kładzie/ synowi dáiąc náuczenie.
Aby od niego miał nagrodę káżdy/
W pieniądzu máłym áby był práw záwżdy.

Quicunq; tibi operatus fuerit statim ei mercedē restitue, vt merces mercenarij apud te omnino non remaneat cap: 4.

Scientia, Vmieiętność.

Szpetna to v nas bárzo tego nie vmiemy/
Co wszytkiem pożytecznie choćiasz o tym wiemy.
Pogánie ći nie wierząc o Bogu wszechmocnym/
Ale pátrząc ná spráwy/ ozdobnym á mocnym.
Ciego páná wánim to często mawiáli/
Że go wszytkich Bogow swych Bogiem názywáli.

Turpe est ignorare, quod omnibus scire conuenit. Aristot:

Multo melius est habere animam habentem scientias, quàm habitu corporis videre bene indutum. idem Epist: ad Alexan:

72. Nie káżdy ktory nie wie prożen iest od káry/
Słucháć trzebá náuki w piśmie oney stáry.

Interroga patrem tuum & maiores tuos.

Ten się wymowić może co się dowiádował/
By w służbie Páná swego godnie postępował:
Ale ten ktory mogąc/ y máiąc tákiego/
Ktoryby go wyuczył woli Páná swego.
Nie miał tego na pieczy táki godźien troski/
Co mogł á niechćiał práwie pełnić woli Boskiey.

Non omnis qui ignorat inanis est à pœna, ille enim igno-

nim ignorans potest excusari à pœna qui quod quæsiuit non inuenit. ille autem hoc ignosci non poterit, qui id habens à quorum disciederet, operam non dedit. August: lib: quęst: distinct: 37.

Scriptura, Pismo.

Woy nam pożytek pismá czcenie dáie/
Pierwszy: w głowie rozmnáżá piekne obyczáie.
Od prożnych myśli tego świátá nas odwodźi/
Ku łasce stworzyćielá nászego przywodźi.

Geminum confert donum lectio sanctarum scripturarum, siue quia mentis intellectum erudit, seu quod à mundi vanitatibus abstractum hominem ad amorem Dei perducit. Isidorus.

Chrystus Pan moc y mądrość Oycá niebieskiego/
73. Jako tym spráwę mamy od Páwłá świętego/
Mowi kto pismá nie zna nie zna mocy Bożey/
Ani mądrości tenu nie wiádomość mnoży.

Christus Dei virtus est sapientia, (iuxta Paulum) qui nescit scripturas, nescit virtutem Dei, eiusq; sapientiam, ignorantia scripturarum, ignorantia Christi est. Hiero: super Isaiam in prologo.

Vczmyż się tedy tego w tey dolinie/
Co ná niebieskim grodźie nam nie zginie.
A spráwi tego pożytek tákowy/
Czego moy iezyk nie wypowie słowy.

Discamus ergò in terris, quorum scientia perseuerauerit nobiscum in cœlis, August: ad Paul:

Bo piſmo święte ná to ieſt ſpráwione/
Gwoli człowieku / áby ozdobione
Było ſtworzenie : á tego ſłucháło/
Z wielką pilnośćią tego miłowáło/
Ktory to ſpráwił á wpoił w myśl iego/
Chcąc wiecznie pátrzyć ná czyn dźiełá ſwego.

Scriptura & creatura ad hoc ſunt, vt ipſe quęratur, ipſe diligatur qui ipſam creauit, & in illam inſpirauit. Auguſt: lib: 2. de Trinitate.

Securitas, Beſpieczność.

ZAden beſpieczny w tym nigdy nie będźie/
Wſzytko potráći czego tu nábędźie.
Prawdy mądrośći ten nigdy nie zgubi/
70. Ktokolwiek ſobie w tych cnotach zálubi.

Nemo ſecurus eſt in his bonis, quæ poteſt in vita amittere, veritatem autem atq; ſapientiam nemo amittit inuitus. Auguſt: lib: 21. de libero arbi:

Coż nád Ray/ mowią/ ieſt roſkoſznieyſzego ?
Abo nád niebo co beſpiecznieyſzego ?
Wſzák wiemy człowiek ieſt z Ráiu wygnány/
A z niebá Anyoł ſromotnie wyprány.

Quid paradiſo iucundius? quid cœlo ſecurius ? & tamen homo ex paradiſo, & Angelus de cœlo cecidit. Grego: humil: 4.

Nic tedy niemaſz nabeſpiecznieyſzego/
Jeno w moc wſzytko dáć Paná ſwoiego/
Ktory wie/ vmie ták z ſwemi záchodźić/
Ják zá grzech ſkáráć/ y łáſką nágrodźić.

Nihil poteſt eſſe ſecurius quàm illi omnia com-

mitte-

mittere qui nouit ſuis culpatoribus congruè proſperare. Caſsio: ſuper Pſal: 72.

Senectus, Stárość.

CI ktorzy młodość w cnoćie wychowáli/
W zakonie Páńſkim ták ſie námyſláli/
Jákby dźień y noc vczenſzemi byli/
A co dáley tę mądrość rozmnożyli.
Z stárych piſm owoc zbieráli roſkoſzny/
A wyganiáli z inſzych zwyczay ſproſny.

75. Senectus eorum qui adoleſcentiam ſuam honeſtis artibus inſtruxerunt, & in lege Domini meditati ſunt die ac nocte, vt ætate ſit doctior, vſu certior, proceſſu temporis ſapientior, & veterum ſtudiorum fructus dulciſsimos metit. Hiero: ad Nepotianum.

Żaden wiek czáſu nie zgubi k náuce/
Trzebá nam pewnie wiedźieć o tey ſztuce.
Wſtyday ſie ſtáry że nie maſz popráwy/
Prze twą niedbáłość Bogći nie łáſkáwy.
Nikt nie chwali lat dla zbytniey ſtárośći/
Tylko dla ſámey popráwy w mądrośći.
Niemáſzći háńby á chceſz wierzyć temu/
Vſtąpić plácu poſtępkowi złemu.

Nulla ætas ad diſcendum ſera eſt: erubeſcat ſenectus quæ emendare ſe non poteſt, non annorum canicies eſt laudanda, ſed morum, nullus pudor eſt ad inferiora tranſire Ambroſius in Epiſtola contra Zymachum.

Pan przyrodzeniu vrzedy rozdawa/
Ták iż każdy wiek ná swoim przestawa/
Wesołość záwsze ozdobia młodego/
A czoło smutne znáć dawa stárego.

Propria Deus distribuit officia, & ęuum per suos duxit gradus, lætitia iuuenem, frons tristis decet senem. Seneca tragedia 4.

Wiec y Pogánie co Bogá nie ználi/
Te im vczciwość czynić roskazáli/
Ich siedziwości tákże ná vrzedzie/
Niech im vczciwość doskonáła bedzie.

Venerare cana tempora habentes, cede senibus in sedendo & officijs omnibus nobilitatiq; æqualiter. Phocilides.

Seruitus, Służebność.

GDy masz sługe wiernego/ nie pátrz nań przez spáry/
Bo to práwie od Bogá masz nie ládá dáry:
Ale iáko dusze swą ták go miłuy záwżdy/
On to znáiąc wiernieyszym bedzieć ná czás káżdy.

Si tibi est seruus fidelis, sit tibi sicut anima tua. Eccles. 33. cap.

Słuchay Senecki iáko z tákich szydzi/
Ktory sie z sługą swym wieczerzáć brzydzi.
Szkárády zwyczay ten pychá przywiodłá/
76. A Pánu wzgorę táką myśl wybodłá:
Aby go wszyscy kołem obstąpili/
Pokłony częste w posługách czynili.
A ták vprzeymość trácą v nich wiáre/
Przeklęta pychá gubi cnocie miáre.

Rideo istos qui cum seruo turpe existimant cænare. quare nisi ista consuetudo superbissima cęnandi Domino stantiū seruorum turba circumcingi, magestatis suæ diminutionem putat, ad eandem mensam cum seruo accedere. Seneca Epistola 48.

To też záchoway coć pogánin rádzi/
Słowá pámietáć iego nie záwádzi/
Żołądek iego niechay nie przymira/
Zmowá zá służbe/ tákże nie vmiera.

Ventris debitam mercedem præbe seruis. seruo pacta tribuas, vt tibi beneuolus sit. Phocilides.

Societas, Towárzystwo.

TAk wiele vfay mężowi dobremu/
Jáko niekiedy brátu rodzonemu.

Vir amicabilis ad societatem magis amicus erit quàm frater. Salomon in Prouerbijs.

Nie názbyt chwalem co miedzy dobremi
Żyie báwiąc sie skutki poczciwemi:
Ale kto bedąc w pośrzodku obłudnych/
Nie odstepuie swych postepkow cudnych.

Non multum laudabile, bonum esse cum bonis, sed bonum esse cum malis. Grego: lib: moral: super Iob.

Bedzieć tákomstwo szkodzić wiekuiście/
77. A towárzystwo mázáć cie nie czyście/
Poki z tákomem bedziesz á z pysznemi/
Mieć towárzystwo Bogu przemierzłemi.

Hęrebit tibi auaritia quam diu auaro ſuperboq́; conuixeris, hęrebit tumor, quam diu cum adulteris, incendunt libidinis adulterorum ſodalitia Seneca.

Taciturnitas, Milczenie.

TAm gdźie maß mowić/ mowićći ſie godźi/
A kedy trzebá milczeć/ tám też mowić ßkodźi

Taciturnitas in dicendis, & locutio in tacendis peccatum eſt. Beatus Thomas.

Jáſkołek w domu nie chowáy krzykliwych/
Sług y ſłużebnic zbytnie świegotliwych.
Ariſtotelesowá to ieſt rádá/
Przez te z ſąśiády bywa częſto zwádá.

Hierundinem in domum non ſuſcipiendam, id eſt, garrulos & verboſos ſub eodem tecto non habendos Ariſtoteles dicebat. Hiero: contra Ruffinum lib: 3.

Jáko miáſto otwárte nie okryte mury/
Strażą nieopátrzone/ ták też y mąż ktory
W mowie ſwey záhámowáć iezyká ſwoiego
Nie może / podobień ieſt do chlewa puſtego.

Sicut vrbs patens abſq́; murorum ambitu ita vir qui non poteſt in loquendo cohibere ſpiritum ſuum. Prouerb: 25.

Tákowy mowić vmie nie od rzeczy/
Co ma milczenie ſkromniuchne ná pieczy.
Bo drugi milczy ále myśli o tym/
Jákby wetował ſwoiego nápotym:

Ille ſcit rectè dicere, qui & ordinatè nouit tacere. Grego: lib: moral: 30.

Wiedz że złym ſpor wieść/ domawiáć mu ſłowy/
78. Nie vpokoiß ieſzcze tym ſwey głowy.
Bo ſie złość iego mową nie nápráwi/
Ale go w wietßy zápał gniewu wpráwi.
Przetož Pan żydy w vporze zoſtáwił
Milcząc/ náuką gdy ich nie nápráwił.

Malum hominem melius potes tacendo vincere quam reſpondendo, quia malitia non inſtruitur ſermonibus, ſed excitatur, ideò Dominus recedendo compeſcere ſtuduit, quos reſpondendo non compeſcuit. Chryſoſt: ſuper Matth:

Przetož Apoſtoł ná to ráde dawa/
Niech z nas káždy w tey ochoćie zoſtawa.
Prędki w ſłuchániu/ k mowieniu leniw y/
Ták záchowa wiek ſwoy ná wßem vczćiwy.
A gniew mu nigdy niecháy nie pánuie/
Bo ten ſproſną złość záwße w nas ſpráwuie.

Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram. Iacob: 1. cap:

Co rozumieß zá ſproſną rzecz ku vczynieniu/
Tákże też tu wiedz że ieſt zła ku wymowieniu.

Quæ factu turpia, hæc puta neq́; dictu pulchra. Iſocrates.

Y mowi dáley tenże mąż vczony/
To mowy maß mieć czás ták rozdźielony/
O czym potrzeba mowić/ o czym milczeć mamy/
W to nigdy vßi ſwych / iezyká wdawáć nie mamy.

Bo w iednych mowić / w drugich milczeć nam przyſtoi/
A tákiem ſie ſpoſobem káżdy w rozum ſtroi.

Duo tẽpora fac tacendi, vel de quibus neceſſe eſt dicere, in his enim ſolis ſermo, ſilentio melior, in alijs verò præſtantius tacere quam loqui. idem Iſocrates.

Triſtitia, Smutek.

NIgdy duſze ſwey nie trap tą złośnicą/
Cieſz ſie łáſkáwą Páńſką obietnicą.
Ktoryć ſie każe wzywáć w tey trudnośći/
Tenże cie wyrwie z ſwey dobrotliwośći.

Triſtitiam non des animæ tuæ. Eccleſ: cap: 3.

Wiele ich ſmutek niebáczny poráżi/
A przez niebáczność do przepáśći wráżi.

Multos enim occidit triſtitia. idem cap: 38.

Chceſz záwſze weſoł bydź/ iák Hugo rádźi/
Żyi dobrze á to wiedz że cie nie zdrádźi/
Záwſze vczćiwe á pomierne życie/
Dawa weſele y ſpokoyne byćie.

Vis nunquam fieri triſtis bene viue, bona tua vita ſemper gaudium habet. Hugo lib: de anima.

79. A iák Menánder oſtrzega káżdego/
Smutek nábáwia wrzodu ſzkárádego.
Y mowi/ człowiek niczym ſie nie ſkáżi/
Fráſunkiem gdy ſie w ſerce zdrowe wráżi.

Triſtitiæ enim hominibus pariunt morbos. Menander.

Ale to dobrze Poetá powiedźiał/
Ktory ſzeroki ten to świát przewiedźiał.

Wielkiego ſcześćia mowi to mąż káżdy/
Ktoryby wolny był od ſmutku záwżdy.

Viuere ſine triſtitia viri eſt fortunati.

A przeto mowi Seneká do ćiebie/
Odganiay ſmutek iák możeſz od śiebie.
Jeſli nie możeſz nie zwierzay káżdemu/
Zá ledwie vfay w tym oycu włáſnemu.

Triſtitiam ſi potes non admiſeris, ſi non potes, omnibus non oſtentes. Seneca de moribus.

Viſus, Widzenie.

OStrzega Prorok w pſálmie ſwoim z tego/
Pátrzyć ná nierząd nie da świátá tego.
Y Grzegorz święty tákże przykázuie/
Nie pátrz tám czegoć cnotá zákázuie.

Auerte oculos meos ne videant vanitatem, non debet intueri quod non licet concupiſci. Grego: in moral:

Słuchay Seneki iáko twoie oczy
Szpetnie z áleca/ á zgołá ie ſoczy/
Że posmiewiſkiem ſą wſzelkich márnośći/
Są y wodzámi y Xiążęty złośći.
Obaczą corę/ obaczą y żonę/
To wſzytko chćiwe ſą odwieść ná ſtronę.
Vyrzą dom piękny y koniá byſtrego
Kronia nákłádu/ chcą doſtáć wſzytkiego.

Iritamenta ſunt oculi viciorum, duces ſcelerum huic adulterium oculi miniſtrant, huic domum quam concupiſcit. Seneca de remedijs.

Vita, Zywot.

Zywot náß podobny iest temu co płynie/
Bo płynąc stoi/siedzi/ leży/ á czás ginie:
Tákże y my choć czuiem/ leżem/ choć y śpiemy/
Záwße we mgnieniu oká do kresu bieżemy.

81. Vita nostra nauiganti similis est, is enim qui nauigat, stat, sedeat, iaceat, semper vadit, quia in impulsu nauis ducitur; sic & nos siue vigilantes, siue dormientes, per momenta temporum quotidie ad finem tendimus. Grego: in pastorali.

Pátrzay ná prętkość czásu wßelákiego/
Możes go rownáć do żywotá swego.
Bo iáko prętko giną wßytkie czásy/
W tey mierze wiedzmy o godzinie náßey.

Respice celeritatem rapidissimi temporis, per quod citissimè currimus. Seneca Epistola 102.

Tentatio, Kußenie.

Náß nieprzyiaciel tym sie prędzey burzy/
Gdy modlitwámi kto wiecey go kurzy.
Tego zániecha zostáwi w pokoiu/
Ktore też posiadł niechce z nimi boiu.

Hostis noster quanto magis sibi rebellare conspicit, tanto amplius ex pugna contendit, eos enim pulsare negligit, quos quieto iure se posidere sentit. Grego: lib 1. moral.

Tylko ßátánowi dopußczono tego/
Coby wżdy tobie było potrzebnego/

Abyś

Abyś był doznan/ á coś zacz iest wiedział/
Ten boy z ßátánem być o tym powiedział.

Tantum admittitur diabolus tentare, quantum tibi prodest, vt exercearis, vt proberis, vt qui te nesciebas à te ipso inueniaris. August: Psal: 41.

Może on záczáć y podwieść cie k temu/
Wßák to przy tobie pozwolißli iemu/
Gdy go odpráwiß doznawßy márności/
82. Skoczy od ciebie zápomniawßy złości.

Potest inimicus excitare tentationis notam, sed in te est si volueris dare, seu negare consensum. Bernar: serm: 39.

Słuchay iák o tym mowi ten to świety/
Ze nie przymußa nas ßátan przeklety.
Czyniąc sie Pánem tylko roskazuie/
A ku zginieniu droge vkázuie.

Non impulit, non tetigit, sed tantùm dixit mitte te deorsum, vt intelligamus, quod qui obedit ipse se deponit, diabolus enim suggerere potest, cogere non potest. Chrysost: super illud mitte te.

Abstinentia, Wstrzymywáłość.

Potrzebá o tym z pilnośćią prácowáć/
Grzech ktory z Ráiu kazał nam wedrowáć.
Chce ábyśmy sie z pilnośćią stáráli/
A tey gospody postem dostawáli.

Solicitè prouidendum est, vt quos saturitas à Paradiso expulit, esuries reducat. Bernar: ad Eusta.

Bo gdy obżárstwo miedzy nas sie wroni/
Już sie tám pewnie żaden nie vchroni.

 By na

By nagruntowniey ſpráwy ſwe záczynał/
Nie bedźieß rzadu dobrego nigdy miał.
Bo iáko káldun potráći wedźidłá/
Ná wßytkie ćnoty iuż ma ßátan ſidłá.

Dominante gulæ vitio, omne quod homines fortiter egerunt perdunt, & dum venter reſtinguitur, omnes virtutes ſimul obruunt. Grego: lib: 30. moral.

Dwá kroć krzyż páńſki ná ſie przyimuiemy/
Wſtrzymywáłośćia gdy ćiáło trapiemy:
Abo bliźniego vpadku żáluiac/
Szczyrze żal ná ſie z iego troſk przyimuiac.

Duobus modis crux tollitur, quum aut per abſtinentiam affligitur corpus, aut per compaſsionem proximi affligitur animus. idem in homil: ſi quis vult venire poſt me.

Nie mowie poſty długo rozmierzone/
Ani vſtáwy Pánu poślubione/
Káżdy dźień miernie kromi zbytku wßelkiego/
To ieſt wdźieczny poſt v Pána náßego.

Non dico hebdomadas, non dico ieiunia duplicata, ſed ſaltem ſingulos dies abſq; ciborum luxuria tranſigamus. Hiero: de conſecra:

Dáleko lepiey vchodzecy mdłoby/
Abo wiec ćießkiey nieznoßney choroby.
Napić ſie winá dobrego w miernośći/
Niż wiele wody pić zbytniey chćiwośći.

Sanctius eſt modico vino vti propter infirmitatem, quàm multâ aquâ ingurgitari, propter auiditatem. Grego: in regiſt.

Wßák prozno ćiáło tą wſtrzymywáłośćia
Trapiemy/ y tą wiedzeniu ſkromnośćia/
Ieſliże ſproſne obyczáie wßytki/
Zoſtaną przy nas z przekletemi zbytky.

Incaſſum per abſtinentiam corpus atteritur, ſi ordinatis moribus, dimiſſa mens vitijs diſsipatur. idem in paſtorali.

Szpetnie nas oto ſobie poważáią/
Ci co niemierność náße wielką znáią/
Biegamy/ kráie rozne náwiedzamy/
A karmi dźiwnych żołądkom ßukamy.

Ventri obedientes animalium numero computamur, non hominum. Seneca Epiſtola 61.

A świety mowi/ kto Chryſtuſá żada/
Tákowy nigdy ná to nie poglada/
Z czego ma ſprawić fex w ſwoim żołądku/
Co ſie ná winie kládźie w iednym kątku.
Ale nie pieć kroć/ nie ßeść iák dźiałáia/
Ci co w káłdunách ſwoich den nie máia/

Nullo modo placuit bis in die ſaturum fieri. Plato ad Dioniſij propinquos in Epiſtola.

Aduerſitas, Przećiwność.

WSzytko coć ſcześćie/ nieſcześćie/ przynieśie/
Cokolwiek ludzkie przyrodzenie znieśie:
Wſpomináiac choćby twe ćieżße były/
Niechby ſie iednák ſkromnie odnosiły.

Omnia aduerſa æquo animo tolera, dum tibi aliena pericula memoras, mitiùs porta tua. Iſidorus ſoliloquiorum lib: 1.

Bo Pan Bog wßytki ktore karze ſrogo/
Zá ich ćierpliwość powaža ie drogo.
A zá tákowe tu ſwoie karánie/
W niebie gotuie im wieczne mießkánie.

Semper Deus hîc quos vulnerat, ſemper ad perpetuam ſalutem hos præparat. idem ibidem.

Adulatio, Pochlebſtwo.

FAłßywa chwała pochlebce káždego/
Tákže zmyslona czyſta przyiáśń iego.
Dziwna ſwa iákaś śmießna łágodnośćia/
Prawdę pokrapia zmyslona ſczyrośćia.

Falſa laus adulatoris, & ſimulata dilectio, mentes angore veritatis emollit. Auguſt: ſup Pſal: 69.

A przetož rády tákowey dodawa/
Ná ktorey rádzi niech káždy przeſtawa.
Ják ſyrob przykry zdrowia nam nie bierze/
Ták ſie słodkośći niech tey káždy ſtrzeže.

Sicut ſumenda ſunt amara ſulubria, ita ſemper vitanda eſt pernicioſa dulcedo. idem lib: de doctrina Chriſtiana.

Słuchay pochlebco iako ćie wychwala/
To niech w tobie myśl inákßa zapála.
Nie bądź iſkierka dyabłá ßkárádego/
85. Nie podwodź ná złe człowieká dobrego.

Adulatores ſunt hoſtes & ſcintillæ diaboli, Hieronymus ſup illud, ſi te lactauerint p̄ctores ne acquieſcas eis.

A przetož ieſzcze w tym nas oſtrzegáiac/
A ku zbáwieniu drogę powiedáiac/

Roſkázuie nam tych Syren obłudnych
Słucháć śpiewánia y rozmowek cudnych.

Nos ad patriā feſtinantes mortiferos Syrenū cantus ſurda aure tranſire debemus. idem in Epiſto:

Nie ták Xiążetom/ Pánom pochlebuiąc
Od prawdy świętey nic nic odſtępuią.
Bo to nie ßkodźi o prawdę wgłos łáiáć/
Lepiey niž plotki niepotrzebne báiáć.

Non ſic adulandum principibus, vt tecta veritas negligatur, nec generalis increpatio vnius perſonæ iniuria eſt, idem ſuper Iſaiam lib: 7.

Adulterium, Cudzołoſtwo.

GStátek práwie nieſcześćia wielkiego/
Kiedy ſie kedy w domu poczćiwego
Męžá/ mierźiona ziáwi nałožnicá/
Jáſna to Páńſkiey káry táiemnicá.

Vltimum malum eſt, palam mariti pellex poſſidens domum. Seneca in Agamemnon.

86. Zoná záwße vczćiwá niech ſie męžá boi/
A ſtraž nád iey poczćiwym chowániem nie ſtoi.
Ták ſie godźi/ ták prawo Boſkie roſkázuie/
Niechay wſtyd záwße oczom vczćiwym pánuie.

Nupta virum timeat, rara ſit cuſtodia nuptæ,
Hoc decet, hoc leges, iusq; pudorq; iubent.
Ouidius.

Amicitia, Przyiaźń.

TAm kędy przyiaźń prawdźiwa pánuie/
Juž tám ſtatß bytu ſobie nie ßykuie.

Iuż prawdá świeta ták temu dogadza/
Wszelka nieprzyiáźń niezgode wysadza.

Vbi ambitio permanet nil facile creditur, nihil facile recipitur, quod dissidium ponit. Ioan: Chrysost: super Matth.

Táka pilność czyń gdy chcesz przyiaciela
Naleść wiernego/ pátrz iednego z wiela.
Abyś wiec sercá dármo nie przykłádał/
Tám ktoć przyczyny do przyiáźni nie dał.

Talem diligentiam exhibe in amicis comparandis, ne incipias amare quæ deinde potes odisse. Seneca in prouerbijs.

Ale iákoć też ten Seneká każe/
87. Spráwuy sie/ bo ćie własna chytrość skarze:
Iákiego chcesz mieć przyiaciela z niego/
Tákiem mu sie staw czásu wszelákiego.

Quanti tales amicos habere volunt, ipsi tamen tales esse non possunt, tu primùm exhibe te bonum, & quære alterum similem tibi. idem ibidē.

Tegoż też rády by przestrzegał káżdy/
Przyiaćielskiey nienáwiśći: ádwersarzá záwżdy.
Bo iedná sie zátái/ á tey sie strzedz trzebá/
Drugiey iásna przestrogá potrzebna nam z niebá.

Magis amicorum inuidiam quàm inimicorum cauere debemus, illud enim apertum, hoc celatum est malum, nocendiq; fraus quæ non speratur potentior est. Laërcius.

Bo iáko nie schowasz iáskołek do zimy/
Rády odbiegáia ná pokoi ná iny.

Ták zmyślony przyiaćiel czásu szcześliwego
Służy: á odstapi ćie czásu przećiwnego.

Vt hierundines æstiuo tempore sunt, frigore pulsæ recedunt, ita ficti amici sereno vitæ tempore præsto sunt, simul ac hyemem fortunæ viderint euolant omnes. idem.

Blasphemia, Bluźnierstwo.

Blasphemia iest słowo bárzo mierziones/
Ná te co fałszie ktnia naleziones.
Z wymysłow swoich spodwodu chytrego/
Záwsze fałszywie ná Páná swoiego/
Pismy chytremi ácz tego dowodza/
Z páńskiey owczárnie lud prosty wywodza.

88. Blasphemia est quando de Deo falsa dicuntur, Blasphemia est verbum in contumeliam Dei prolatum. Blasphemia est contumelia vel conuicium in iniuriam creatoris. Beatus Thomas.

A przetoż sie Iob każe nam wárowáć/
Meżá złośnego w swoy cech nie przyimowáć/
Ktory do grzechow swych miesza to słowo/
Obráża inne tym Zbáwićielowo.

Ne desinas ab homine iniquitatis qui addit super peccata sua blasphemiam. Iob cap: 34.

Charitas, Cáská.

Cáská ogárnia wielki grzech ná tobie/
A ták ia vmiey záchowáć przy sobie.
Bo kiedy szczyra od sercá wychodźi/
Tákowa sam Bog ku poćiesze rodźi.

Ale ktora sie ták y owák stawi/
Tákowa w prozney nádziei cie bawi.

Super omnia charitatem habere quod est vinculum perfectionis. Paulus ad Colossenses.

A co wietszego o niey powiedáią/
89. A stąd pochwałe nie máła iey dáią.

Charitas operit multitudinem peccatorum.
1. Petri 4. cap:

Bo gdy odstąpisz od kochánki Bożey/
Już sie złość wielka ták wiec o tym mnoży.
Już odstępuiesz sam od siebie práwie/
A błąd náchodzi cie w káżdey twey spráwie.

Quum discesserit homo à charitate summi Dei, à se ipso discesit.

A przetoż miłość práwa záchowaymy/
Chytrey pogánom zdradnym zániechaymy.
Niechay Pan swe zna wierne po szczerości/
A obłudniki záchowa w ich złości.

Diligamus nos inuicem quia charitas ex Deo est.
Ioan: 1. cap:

Castitas, Czystość.

Aby były czyste w pracy rece twoie/
Odwrácay kryi oczy nieuczciwie swoie.
Bo to są siepácze nieuczciwych rzeczy/
Przed ktoremi dusze trzebá mieć ná pieczy.

Ut munda sit manus in operatione, à lasciuia voluptatis, deprimendi sunt oculi, quasi quidam raptores ad culpam. Grego: moral: super Iob.

Nie mo=

Nie może sie ciáło swowolne zepsowáć/
Kiedy sie nász vmysł czysto bedzie chowáć/
Od myśli nieczystych duszá bedzie prozna/
A ciáłá zániecha nieczystotá rozna.

90. Non potest caro corumpi nisi prius corruptus fuerit animus, munda namque à cogitatione anima, caro non peccat. Isidorus.

Alec powiedam tu słowy świetego/
Sáma czystota nigdy ciáłá twego
Nie zbawisz krom cnot tych/ bo spráwy wszelkie
Kromia czystoty/ ták máłe iák wielkie/
Nie mogą bydź w swey mierze doskonáłe/
Ná te pámietay wszytkie będą trwáłe.

Hoc solùm nunc dico, quod quomodo absque cæteris operibus, virginitas sola non saluat, sic omnia opera absq; virginitate, puritate, continentia, castitate, imperfecta sunt. Grego: Quæst: 5. lib: 33.

Clementia, Łáskáwość.

NIc chwalebnieyszego/ nic przystoinieysze° mężowi dobre°
Jáko sie dáć vbłagáć, tákże pretko okázáć człeku vpadłe°

Nihil laudabilius, nihil magno viro & præclaro dignius placabilitate atq; clementiâ.
Seneca de clementia.

Wielkie przykłady masz ná Lwie w tey mierze/
91. Ktory pod swą moc pokornych nie bierze.
Ná męże iest zły/ á żonom folguie/
Dzieciom srogości swey nie okázuie.

Clementiæ multa sunt indicia in leonibus, pro-

stratis

ſtratis parcunt, in viros magis quàm in fæminas ſęuiunt, infantes non niſi in fame perimunt, nec à miſericordia ſeparantur. Solinus lib: 4. cap: 8.

A przetoż Krolom/ Xiażetom y Pánom/
Wßelkiey zwierzchnośći to należy ſtanom:
Okázáć łáſke w káżdey krzywdzie ſwoiey/
W ſrogośći długo nie zoſtaway twoiey.

Regia crede mihi res eſt, ſuccurere lapſis,
Conuenit & tanto, quantus es & ipſe, viro.
Ouidius de ponto lib: 1. Elogia 9.

Ba y Seneká wſpiera go w tey ſpráwie/
Krolowi wßytkiem náleży łáſkáwie
Okázáć twarz ſwą/ zwłaſczá vpádłemu/
W nawietßey winie ſwoiey poddánemu.

Nullum magis decet clementia quàm principem
Seneca.

Conſuetudo, Zwyczay.

WYchowánie z náuką obyczáie rodzą/
Y w czym ſie kto zwyczái z tym do grobu wodzą.
A ták náß dobry zwyczay niechay w dobrym rośćie/
Złemu droge okażmy ná przedpiekle prośćie.

Educatio & diſciplina mores facit, & id ſapit vnuſquisq; quod didicit, itaq; bona conſuetudo excutere debet, quod mala inſtruxit. Iſidorus.

Chwalebny zwyczay ten ktory nie ßkodźi/
A od porządku Cyrkwie nie odwodźi.
Ktora ieſt mátká włáſna náßey wiáry/
92. Sámá świetego Duchá dawa dáry.

Conſuetudinem laudamus quæ tamen contra fi-

dem Ca-

dem Catholicam nihil vſurpare dignoſcitur.
Auguſt: ad Caſulanum pręsb: diſtinct: 11.

Niech vſtępuie zwyczay świetey prawdźie/
Tá dowod prędko nie omylny náydźie.
A wymyſł ludzki krom Duchá świetego
Woli/ niech nie ma tu mieyſcá żadnego.

Veritati manifeſtata conſuetudo cedat veritati.
idem de vnico baptiſmo.

Spráwy złe głupie z przyrodzenia roſtą/
A idą śmiele ſwoią drogą proſtą.
Drudzy też ku nim z vporu powſtáią/
Y tákći ſobie zá zwyczay ie máią.

Operationes malæ beſtiæ ſunt ex natura, operationes verò prauorum & malorum hominum, ex conſuetudine. Ariſtot: lib: 7. Ethicorum.

Contemptus, Wzgárdá/
lekkie vważenie.

COż rozumieß żeś nádal te gębe ták bucżno/
Y wołaß/ roſkázuieß wßytkim iákoś hucżno?
Czy rozumieß te drzewá co wzroſt wielki máią/
Iże wiek nieprzeżyty tu ná świećie trwáią?
Wßytko to co ſie rodźi y rośćie ná źiemi/
Iedná godźiná potrze y ßpetnie odmieni.

Quid tu ignoras, arbores magnas creſcere diu? vna hora extirpari Quint: Curt: de geſtis Alex: M.

93. Bo coś dźiśiá zacz ieſt wßyſcy to widźiemy/
Co iutro zacz będźieß oſtrzedz nie vmiemy.
Y ty ſam nieboże nie wieß/ vcz ſie pilnie/
Iákći dawa ráde Grzegorz nieomylnie.

Swieta

Swieta od świetego/ temu wierz/ przestrogá/
Bo stoiac przed Pánem wszytko wie od Bogá.

Timendū itaq; est, nę etiam nobis cadētibus surgat qui nobis stātibus irridetur. Greg: lib: 25. mo:

Conuersatio. Obcowánie z kim ábo zabáwá.

W Rożnych powinnośćiách mężowi dobremu/
Kośćiołowi w służbe podáć sie świetemu:
Iáko rostázuie niechay sie ták rządźi/
Stad náuki bioracz nigdy nie zábładźi.
Ráde Augustyná ma ná to świetego/
Ktoż kiedy omylon iest w náuce iego?

In diuersis obseruationibus nulla disciplina melior graui & prudenti Christiano, nisi vt eo modo agat quo agere viderit Ecclesiam. August: de doctrina Christiana.

Bo nágromádźie wiernych kośćioł świety
Należy/ y z tey sámey iest ták wźiety/
Nie rożnym/ ále iednostáynym duchem/
Swornym iák ćiáło iednym członkow ruchem
Ma sie spráwowáć/ w czym świety przestroge
Czyni/ ktora tu ia przypomnieć moge.

Sancta Ecclesia consistit in vnitate, sicut corpus in vnitate membrorum. Grego: moral: lib. 19.

Z dobrych spraw stałych iáko Oćiec świety/
Y serce y sam mowi bywa wźiety/.
Zgodne nie rożne w sercách nászych spráwy/
Kształt vkázuia y zmysłow postáwy.

Cor hominum de operum ostenditur qualitate, & for-

& formas mentium, species detegit actionum. Leo Papa in quodam sermone.

Ták záwsze nam żyć záiste potrzebá/
Iák gdyby pátrzył ná nas sam Bog z niebá.
Ták myśli násze moderowáć k temu/
Iákby sie dźiwił sam sercu nászemu.
Bo wiemy nie ma świát nic ták skrytego/
Coby przed okiem zákrył wszechmocnego.
To ná przestroge Seneká zostáwił/
Chcac by sie káżdy cnota iák on báwił.

Sic certè viuendum vt tanquam in conspectu viuamus, sic cogitandum tanquam aliquis in pectus nostrum intuitum trahere possit. Quid enim prodest ab homine aliquid esse secretum, quum nihil Deo clausum sit? Seneca 83. Epistola.

Conuersio, Náwrocenie.

Chceli człowiek by co zacz był/
Niechby k temu co go stworzył/
Wszytkim sercem sie náwroćił/
Złych vczynkow w sobie skroćił.
Gdy go opuśći oziebnie/
Z nim bedac ciepłá dośiegnie.
Od kogo dostawa wszego/
Niech pilnuie łáski iego.
Ták mu szcześćie służyć bedźie/
94. Kiedy Pan serce ośiedźie.
A przeto chceli z nim śiedźieć/
Ma o nim káżdy czás wiedźieć.
To rádá Augustynowá/
Y prawdźiwe iego słowá.

Vt sit homo, aliquid conuertat se ad illum à quo creatus est, recedendo enim frigescit, accedendo feruescit, recedendo tenebrescit, accedendo clarescit: à quo enim habet vt sit apud illum, habet vt bene sit. Ergo qui vult simul esse cum DEO, non ab illo recedat, sed ad illum accedat. super Psal: 7.

Káždy czás k niemu náwrocić się możesz/
Gdy to vczyniß duszy swey pomożeß.
Lotr się ná krzyżu vpámietał w złości/
A záraz dostał w Ráiu ośiádłości.

Nunquam est sera conuersio, latro de cruce transijt ad paradisum. Hiero: in Epistola ad Letan:

A iákoż bráćie chceß mieć przystep k niemu/
Day Grzegorzowi wiárę w tym świetemu.
Czym zbyli łáski onych dwoie ludźi/
Ten zás postępek k niey do Páná wludźi.
Pychá/ łákomstwo z Ráiu nas wygnáłá/
Bo gdy nam owoc piekny vkázáłá.
Niechćiáło się nam długo mu folgowáć/
Muśieliśmy go zárázem skosztowáć.
Przetoż ták czynić ten to święty rádźi/
W tym go posłucháć záprawdę nie wádźi:
Co nam porucza tego nie wzgárdzaymy/
A żadzam náßym obroku vymaymy.
Wśćiągaymy tego łákomego ostá/
Aby nas łáská vtrácona doßłá.

A regione nostra superbiendo, inobediendo, visibilia sequendo, cibum vetitum gustando, discessi-

cessimus: sed ad eam necesse est flendo, obediendo, visibilia contemnendo, atq; appetitum carnis refrenando redeamus. Gregorius homil: 10.

Cor siue mens. Serce/ ábo smysł náß.

Biedá człowieku sercá dwoistego/
Wypada táki z łáski Bogá swego.
Bo iedne cząstkę zostáwuie Pánu/
A drugą oddał co więtßą ßátánu.
Pan poruszony będąc gniewem srogiem/
Sam odstępuie/ czártá mu da bogiem.

Væ duplici corde hominibus, partem faciunt Deo, partem diabolo, iratus Deus quia sit ibi pars diabolo, discedit & totum diabolus possidet. August: super Ioannem.

Bog wßechmogący ták serce zepsuie/
Gdy od człowieká przez grzech odstępuie.
Przebywáiąc w nim czyni mu náprawę/
Wyiáwia wßelką nieporządną spráwę.
Nie żadna woyna przykra go boiuie/
Tylko tym sámym że go odstępuie.
Dosyć ma ná tym kiedy go odeydźie/
95. Bo wßytek nierząd do niego się zeydźie.

Omnipotens Deus cor humanum destruit cùm relinquit, ædificat cum replet, neque enim humanam mentem debellando destruit, sed recedendo, quia ad perditionem suam sufficit sibi dimis-

dimissa. Hieronymus super Mattheum, cap: 5. vbi thesaurus tuus.

A przeto mowi on Biskup szláchetny/
Blogosłáwiony ná sercu nieszpetny:
Bo nie oczyma Páná ogladamy/
Sercem czystotnym gdy mu ie oddamy.

Beati mundo corde, non exterioribus oculis sed corde videbitur Deus. August: de verbis Dñi.

Cupiditas, Chćiwość.

TRzech rzeczy ludźie zwykli sie domagáć/
Bogactw/ roskoszy/ vrzedy sie wzmagáć.
Niewiesz Bogáctwá złośći wielkie płodza/
Roskoszy tákże márnośći w nas rodza.
Zás dignitárstwá/ wysokie vrzedy/
Coż sa inego tylko prozne bledy?
Bogáctwá chćiwość wietsza rozmnażáia/
Drugie wszeteczność wielka ćiáłu dáia.
Kásztelánie do pychy/ do chluby/
Przywodza ćiáło y dusze do zguby.
To Oćiec swiety iásnie okázuie/
Zginie kto sie w tych sztukách delektuie.

96. Tria solent maximè homines affectare, opes, voluptates, honores; de opibus praua, de voluptatibus turpia, de honoribus vana procedunt. nam opes generant cupiditatem & auaritiam, voluptates pariunt gulam & luxuriam, honores nutriunt superbiam & iactantiam. Innocent: de vilitate condit: huma:

Bo gdy bogáctwá rozszerzyć myślemy/
Pieniedzmi skrzynie swe násypáć chcemy.
Y ośieść ziemie pomyslamy chćiwie/
W tym nas ostrzega Ambrozy życzliwie.
Gdy ná bogáctwá mysl swa násadźimy/
Już spráwiedliwość swieta vtráćimy.
Już dobrodźieystwá ktore ludźiom rosty/
Ná márna strone gdźiesz w kat od nas poszły.

Quum augere peccuniam, occupare terram possessionibus cupimus, præstare diuitijs, iusticiæ formam exuimus, beneficentiam communem amittimus. Ambrosius de offic.

Decima, to iest/ Dźieśiećiná.

JAk zwykł Pan trestáć ludźie niekáſkáwie/
Nie daszli mu ty/ on ćie da w zastáwie
Czártom drapieżnym/ towárzyszem bedźiesz/
Y drapieżnikow ná swoy zbior nabedźiesz.
Zołnierze ná ćie wzbudźi drapieżliwe/
Gdys sługi wzgárdźił ty iego prawdźiwe.

97. Hæc est Domini iustissima consuetudo, vt si tu illi Decimam nō dederis, tu ad Decimam reuocaberis, id est, quæ est decima pars Angelorum associaberis, dabis inquit impio militi, quod non vis dare Sacerdoti. Augustinus.

Ono Pan słuchay iáko gromił Zydy/
Ktorzy mu przyszli do wielkiey ohydy:
Zesćie nie dáli Dźieśiećin/ pierwizny/
Dla tego też swiát wam nie bedźie żyzny.

Wy mnie powinney tey trochy broniċie/
Sobie pożytki tym wielkie tráċiċie:
A temu wierzċie że tylko dla tego/
Że dáć niechceċie to co ieſt moiego.
A ták ſie z Pánem co predzey zgadzaymy/
To co ieſt iego z cheċia mu oddaymy.
A on nam wßego da hoyne rodzáie/
Odmieniemli my w nas złe obyczáie.

Quia non dediſtis Decimas & primitias, idcircò in penuria & fame maledicti eſtis, quia dum parua ſubtrahiſtis vbertatem poſſeſſionum veſtrarum, & totam abundantiam frugum perdidiſtis, ſciatis vos ideò perdidiſſe abundantiam, quia fraudaſtis me parte mea, moneo igitur vt reddatis mihi mea, & ego reſtituam vobis veſtra.

idem Auguſtinus,

Otoż maß ieſli daß Pánu co iego/
Badz pewien tákiey nagrody od niego:
Zboża okwitość polá twe ośiedźie/
Dußá kroleſtwo/ ċiáło zdrowe bedźie.
Daß Dźieśiecżiny poſłuchay nagrody/
Jáki pożytek odnieśieß zá ßkody:
Dußy y ċiáłu tákże zyſk odnieśieß/
Ziemſkie/ niebieſkie dáry im przynieśieß.
Bo ten co może dáć wßytko co trzebá/
Godźien mieć z námi czaſtke tego chlebá.

Si Decimam dederis, non ſolùm abundantiam fructuum recipies, ſed etiam ſanitatem animæ & corporis conſequeris, quia Decimas dando &

terrena & cœleſtia potes prœmia promereri, vnde qui Decimas dare nolunt res alienas inuadunt, & Dominus qui dignatus eſt totum dare, Decimas à nobis dignatus eſt recipere.

Deſperatio, Zwatpienie.

Lotr Páná poznał/ á Piotr ſie go záprzał/
W czym wielka łáſke Pan nam ſwa okazał.
Niechay nie watpi wierny w ſwoim błedźie/
Złośnik niewierny gdy wierzyć weń bedźie.
Boyże ſie dobry gniewáć Páná pycha/
Złośniku ty miey w ſercu ſkruche ċicha.

Latro agnouit, Petrus negauit, in Petro demonſtratur quemqùe iuſtum non de ſe præſumere, in latrone nullum impium debere diffidere conuerſum; timeat ergo bonus ne pereat per ſuperbiam, & malus non deſperet per multam malitiam. Auguſtinus lib: de Symbolo.

Bo y on Judáß by był Pánu vfał/
A w ſwym vpadku zárázem go ßukał:
Wßák mu nie iego złość záginać dáłá/
Nieufność w ogień wieczny go wegnáłá

Nemo deſperet Iudam traditorem non tam ſcelus quod commiſit, quàm indulgẽtiæ deſperatio. penitus interire fecit. Auguſtinus libro de vtilitate pœnitentiæ.

Bo ċi co w łáſce iego deſperuia/
Przyſtep do niego wielce ſobie pſuia.

Nieufność náſzá niebo nam záwiera/
Nádźieiá dobra ſzeroko otwiera.
Gdy możney wiáry o nim nam doſtawa/
Szerokie weśćie do niebá poddawa.

Illius æternæ ciuitatis ianuas nobis deſperatio claudit, ſpes aperit, fiducia latum præbet ingreſſum. Chryſoſt: de repara: lapſi.

Pœnitentia, Pokutá.

IEſt ich wiele ktorzy w grzech ćieſzki vpadáią/
A zá grzech pokutowáć wielce ſie wſtydáią.
Oſzaleńce mierźiony/ ſtáraſz ſie o rány/
Szukay lekárzá áby były záwiązány.
Nie ſmroc ćiáłá grzeſzniku/ czyń zá grzech pokute/
Poki ćie Pan w piekelną nie da wepchnąć hute.

Sunt multi quos peccare non pudet: ô incredibilis inſania, de vulnere ipſo non erubeſcis, & de ligatura vulneris erubeſcis! nonné vulnus fętidum & putridum eſt? confuge ad medicum, age pœnitentiam, dic iniquitatem meam agnoſco, & peccatum meum contra me eſt ſemper, tibi ſoli peccaui, quia tu ſolus ſine peccato. Auguſtinus ſuper Pſal: 5.

Słuchay co mowić raczy gdy dozna pokory/
Jáko ieſt miłośierny y odpuśćić ſkory.
99. Opowiedáć Auguſtyn poćieche łáſkáwą/
Gdy obaczy ſkruche twą/ y pokute prawą.